

EUSKAL KULTUR
ERAKUNDEA
—
INSTITUT CULTUREL
BASQUE

BASQUE ANTHROPOLOGICAL
RESEARCH INSTITUTE
on Music, Emotion and Human Societies

UMR 5319
Passages

Euskal etnopoloa

Bilana
2017-2022

Egitasmo zientifiko eta kulturala
2023-2026

www.etnopoloa.eus

ETHNO
PÔLE

Euskal etnopoloren partaide diren instituzioak eta erakundeak:

Aurkibidea

EUSKAL ETNOPOLOAK JADA BOST URTE	4
1. EUSKAL ETNOPOLOAREN 2017-2022 BILANA	5
2. 2023-2026 PROGRAMA ZIENTIFIKO ETA KULTURALA.....	23
3. EUSKAL ETNOPOLOAREN GOBERNANTZA	31
4. ERANSKINAK	33

2023-2026 urte anitzeko hitzarmena

2023-2026 ekintza programaren laburpen taula

Euskal etnopolooak jada bost urte...

2017ko urtarrilaren 12an, Akitania Berriko DRAC kultura zuzendaritzak Euskal Kultur Erakundeak (EKE) eta Giza zientzietako goi mailako eskolak (EHESS) sortu kontsoltzioaren hautagaitza aurkeztu zuen, Euskal Etnopoloa zigilua lor zezan. Jean-François Sibers (Akitania Berriko DRAC), Denis Laborde (EHESS) eta Pantxoa Etchegoin (EKE) kideen aurkezpenak entzun ondoan, etnologia-ondarearen eta kultur ondare immaterialaren Frantziako batzordeak, aho batez, labelaren esleitzea bozkatu zuen.

Horrela sortu zen Euskal etnopolooa. Garaian, Frantziako 9. etnopolooa zen, eta Akitania Berriko bigarrena (Akitaniako InOc institutuak 2014an kausitu baitzuen). 2022ko urte hondarrean, Frantziako 12 etnopoloo ziren; horietako azkena Arroxelako Intermondes zentroak sortu « Humanités Océanes » da (Ozeanoetako Giza-diak).

Label hori ondare immateriala aberasten duen eta, aldi berean, transmisiorako eta balorizatorako kultur ekintzak proposatzen dituen organismoek ematen zaie. Labelaren kausitzeak EKE bultzatu zuen 2007tik bereak zituen bi ildoetako ikerketa-ekintzen segitzera: batetik, ahozko ondarea, eta bestetik, ondarearen eta sorkuntzaren arteko lotura.

5 urtez (2017-2022), EKE eta EHESS egitasmo zientifiko eta kultural baten moldatzen aritu dira, ardatz hauen inguruan:

Lau gai-ardatz

1. Ahozko ondare immateriala
2. Ondarea eta arte-sorkuntza
3. Hizkuntza aniztasuna eta euskarazko sorkuntza
4. Euskal kulturari buruzko baliabide numerikoen esku-agarritasuna eta erabilpenak

Hiru esku hartze eremu

1. Ikerketa
2. Sorkuntza
3. Hedapena

Partaidetza oinarri sendoa

Hitzarmenaren sinatzaileez gain, etnopolooaren partaide sortzaileak hauek dira: Pirinio Atlantikoetako Departamendu Artxibo zerbitzua (Baionako eta Ipar Euskal Herriko artxibo gunearen bitartez), Baionako mediateka (euskal dokumentu fondoen Bilketa atariaren bitartez), Baionako Euskal Museoa, IKER laborategia (CNRSeko UMR 5478 unitatea, euskarari eta euskal testuei buruzko ikerketa gunea), Euskaltzaindia, Eusko Ikaskuntza, Euskal Herriko Unibertsitatea (Euskal Autonomia Erkidegoa), Bordeaux Montaigne unibertsitatea eta Euskararen Erakunde Publikoa.

2017ko ekainaren 23an, Frantziako Kultura Ministerioak, EHESSek eta EKEk hitzarmen bat sinatu zuten, egitasmo zientifiko hori berretsi zuena. Hitzarmenak proiektuari lotu bi partaideen eskumenak eta erantzukizunak zehaztu zituen (Georg Simmel zentroa, UMR 8131 CNRS-EHESS /Euskal Kultur Erakundeak), baita lau urterako ekintza-programa ere. Azken hori batzorde zientifiko batek onetsi eta gidaritza batzorde batek gauzatu zuen. Hitzarmen berria (2023-2026) 2023ko martxoaren 16an izenpetuko dugu (1).

Hurrengo hitzarmena sinatu aitzin, egitasmo zientifiko eta kulturalaren ebaluatzea eta berriz planteatzea garrantzitsua da. Hori da, hain zuzen, dokumentu honen xedea.

Hasteko, heldu diren orrietan, etnopolooaren ekintzen bilana eginen dugu, ardatz tematiko bakoitzari behatuz.

(1) ARI institutua barne hartzen duen 5319 Passages UMR unitatea izanen da hitzarmenaren sinatzaile berria (EHESSren ordez).

1. Euskal etnopolooaren 2017-2022 bilana

1. Ahozko ondare immateriala

Ahozko ondare immaterialaren gaia euskal etnopolooaren oinarriko gaia da. 2007an Eleketa programa has-tearekin, etnopolooak, emeki-emeki, arlo horretan funtsezko eginkizuna hartu zuen. Etnopolooak bilketaren, dokumentu-tratamenduaren ala hedapenaren bidez jorratzen dituen soinu-fondoak aipatuko ditugu. Ekintza osagarri zenbaitek ere (inbentario fitxen idazteak, mintzaldi zikloen antolatzeak) fondo horien baloratzen laguntzen dute.

| 1. Soinu-artxibo fondoak eta horien baloratzea

Euskal Kultur Erakundea (EKE) hemen aipatuko ditugun fondo guzien zaintzaile da, eta agerian emateko eginahalak egiten ditu. Horrez gain, hemen aipatuko ditugun lehen bi programen obratzaile ere bada.

Eleketa programa

Eleketa Euskal Kultur Erakundeak 2007z geroztik daraman ahozko oroimenaren bilketa, artxibatze eta hedatze programa da. 2009z geroztik, Pirinio Atlantikoe-tako departamendua du obratzaile. 2012an, batzorde zientifiko bat sortu zen, bilketa gaien zehazten laguntzeko. Programak 410 lekukotasun eta 433 lekuko filmatu biltzen ditu; hots, orotara, 515 oren grabaketa, 2927 sekuentzia eta 10 datu-base. Eleketa fondoan oinarritu sei erakusketa antolatu dira. Lehen hiruak gaikakoak ziren. Azken hiruek, aldiz, hiru lurraldetan (Hazparne, Donibane Lohizune, Garazi-Baigorri), bertan bildu lekukotasunen hautaketa bat aurkeztu zuten. Instalazio bakoitzarentzat prestaketa lan eta baliabide pedagogiko egokituak behar izan dira. Beste bi erakusketa aurreikusiak dira 2023 eta 2026 artean (Xiberoa, Iholdi-Oztibarre).

Eleketa gaikako erakusketez gain, EKEk bi baloratze tresna berezi eman ditu plantan:

- *Mintzoak.eus* plataforma

2016 hondarrean sortu zen, eta EKEk (Eleketa programa kari) ala Ipar eta Hego Euskal Herriko beste zenbait eragilek bildu soinu eta ikus-entzunezko lekukotasunak biltzen eta hedatzen ditu. Plataforma horri esker, nor-nahik bildu edozein lekukotasun besteen eskura eman dezake. Adibidez, Maurice Abeberryren oroimenez (1926-1988) orri berezi bat sortu zen, bereziki euskal pilotaren nazioarteko garapenaren alde egin zuen lanaren omentzeko. Biografia, hainbat artxibo (prentsa-artikuluak, ekarpenak, audio eta bideo grabaketak, argazkiak) eta ezagutu zuten pertsonalitateekin egin ikus-entzunezko elkarrizketak biltzen ditu.

Mintzoak.eus plataforman bildu dokumentuak kontsultagunean kontsulta daitezke.

- *Kontsultagunea*

2018. urte hondarrean, Euskal Kultur Erakundeak, bere Uztaritzeko egoitzan, Euskal Herriko kultur ondare immaterialari dagozkion soinu eta ikus-entzunezko fondoak kontsultatzeko gune bat sortu zuen. Bertan, hitzordua hartuz, EKEren bildumak eta partaide dituen erakunde ala elkarteek eskura emanak ikusi eta entzun daitezke. .

Pirinio Atlantikoetako departamenduaren soinu eta ikus-entzunezko artxiboen babesteko programa.

Antzinako soinu artxiboen babesteko eta hedatzeko urte anitzeko programa hori Pirinio Atlantikoetako Departamendu Kontseiluak abiarazi zuen. 2009an hasi zen, elkarteek, tokiko irratiek eta jende pribatuek bildu artxiboen egoera-deskribapena eginez; ondotik, Departamenduko artxiboak horien zaintzaile bilakatu ziren. 2011z geroztik, EKEk artxibo horien dokumentu-tratamendua egiten du. 2011 eta 2021 artean, hamahiru fondo baloratu dira. Lehen biak erabiltzaile ororen eskura daude Paueko Departamendu Artxibategian, baita Baionako eta Ipar Euskal Herriko gunean ere. Fitxategi numerikoak sarean kontsulta daitezke, earchives.le64.fr webgunean.

Programa laburbiltzen duten zenbait zenbaki (2008-2020 aldirako):

1 587 oren grabaketa

12 fondo tratatuak (horietako 1, partez)

2926 soinu eta ikus-entzunezko fitxategi numeriko sailkatuak.

Alemaniko euskal presoen grabaketak

EKEk 1914-1918 gerla denboran Alemanian preso egon ziren euskaldun batzuen grabaketa fondo bat badu. 1915 eta 1918 artean, Prusiako komisio fonografikoak Alemaniko preso-kanpamenduetan mundu osoko presoek lekukotasunak grabatu zituen. Horien artean, hamar euskaldun baziren. Berlingo Etnologia museoa eta Humboldt unibertsitatea ziren artxibo horien jabeak, eta euskaldunen grabaketen kopia numerikoak Euskal Kultur Erakundeari helarazi zizkion 2014, 2016 eta 2018an, eta EKEk geroztik baloratzen ditu. Balorazio lan horren kariatara, proiektu berean etnopoloko zenbait partaide eta gai-ardatz bildu ziren:

- 2015-2016an, Mondragon-Aretxabaletako ikus-entzunezko komunikazio unibertsitatearekin plantan eman partaidetzari esker, egungo hogeitabat kultura-eragileren elkarrizketetatik atera soinu-lagin originaletan oinarritu Maitia nun zira? dokumentala sortu zen. 2016an, Eusko Ikaskuntzak (etnopolokoaren partaide sortzaileetako) eta Baionako Hiriak dokumentalaren bi zuzendariei bideo dokumental saria eman zieten.

- 2017an, EKEk fondoa IKER euskara eta euskal testuen ikerketa-zentroari (UMR 5478) eta Euskaltzaindiari aurkeztu zien. Haien aholku zientifikoen laguntzaz, Jasone Salaberria euskal ikasketetako doktoreak Humboldt unibertsitatearen artxiboen parte baten transkripzio ortografiko eta fonetikoak egin zituen (25 kontakizun, 2 kantu eta 8 kantu erreztatut).

- 2018an, EKEren estrategia numerikoaren (2018-2020) gauzatzeko lanen kariatara, grabaketak eta dagokien inbentarioa www.mintzoak.eus ahozko oroimenaren atarian hedatu ziren (Komisio fonografikoaren bilketaren aurkezpena, eta lekuko euskaldun bakoitza aurkezteko biografia, grabaketak eta transkripzioak).

- 2019-2020an, Agustin Mendizabalek musikologia-ikerketa egin zuen, euskal etnopoloko batzorde zientifikoko kide eta 2000tik 2020ra Eresbil euskal musika artxiboen zentroko zuzendaria izan zen Jon Bagüesen berme zientifikoarekin.

- 2018tik 2020ra, fondo horiek hainbat testuingurutan aurkeztu ziren (udako unibertsitateetan, jatorriko herrietan); eta, 100 urte berantago izanik ere, horien entzuteak sorpresa eta emozio handiak eragiten zizkieten ingurukoei (senide, lagun, herrikide), baita urrunagoko jendeei ere.

- 2021ean, Antoine Suhasen gutun autobiografikoa (transkripzio originala, bertsio normalizatua eta frantsesezko itzulpena) mintzoak.eus atarian ezarri zen.

EKEk ikertu beste bilduma interesgarriak

- MUCEMaren (MNATP ohiaren) soinu-artxiboak

MUCEMaren, hau da, MNATP ohiaren Euskal Herrian bildu soinu artxiboak (1947-1984) Pirinio Atlantikoetako Departamendu Artxibo zerbitzuan kontsulta daitezke (Baionako eta Ipar Euskal Herriko Artxiboen Guneko ikerketen gelan eta Pauen). Artxibo horien tratamendu intelektuala eta eskubide-dunen bilaketa EKEk eginak dira.

- Maité Barnetche ikus-entzunezko fondoa

Maite Barnetche fondoaren (1941-1986) balorazioaren antolatzeke, EKE eta Ikus-entzunezkoen Frantziako Institutuaren (Okzitaniako Tolosa) Pirinioetako ordezkari-ritza elkartu dira. Fondo horrek France 3 Aquitaine telebistak 1971 eta 1986 artean egin 300 erreportaia biltzen ditu. Dokumentu balios horien jabea INA da, eta « Magazine Basque : Euskal Herria Orai eta Gero » deitu bildumatik hartuak dira. www.mintzoak.eus atarian zerrendatuak dira, eta EKEen kontsulta daitezke

- France Bleu Pays Basque irratia-aren euskal artxiboak (1970-1990)

Fondo horrek hainbat altxor biltzen ditu. Besteak beste, Ez dok amairuk 1969an Uztaritzen eman kontzertua, Artze anaiek Baionako Kontserbatorioan egin emanaldia (1985), Mattin bertsolariaren (1981) eta Etxahun-Iruri poetaren (1979) ehorzketa meza, Beñat Galtxetabururen azken dantzaldia Lasan (1990), eta Maite Barnetche eta Jan Battitt Dirassarren euskal emankizun batzuk (1976-1984). EKEk 2001ean dokumentatu zituen. Artxibo horien kopia bat eta katalogoa baditu, eta 2021ean INArekin hitzarmen bat sinatu zuen, Maite Barnetche fondoarentzat bezala, artxibo horiek EKEren kontsultagunean entzuteko baimena ematen diona.

- Xipri Arbelbideren soinu-artxiboak (1974-1998)

2020ko ekainean sinatu kontratuaren bidez, Xipri Arbelbide idazle eta kazetariak berak egin zituen ala esku artean zituen soinu-grabaketak EKEri utzi zizkion, baita dokumentu horien deskribatzeko eta ulertzeko baliagarri izan daitezkeen informazio guziak ere (2 716 MP3 fitxategi - 1 382 oren). Corpus hori balio handikoa da, gehienez 1974 eta 1998 artean egin orotariko eta euskarazko grabaketa horietan tokiko bizi sozioekonomiko eta kulturalako eragile anitzen lekukotasunak baitaude.

2021ean, grabaketa horiek publikoki kontsultatze-ko parada sortu zen, hitzordua hartuz, EKEren ahoz-ko oroimenaren kontsultagunean. Hedapen horrez gain, EKEk fondoaren baloratzeko lehen lan bat egin zuen, Bigarren Mundu Gerlari buruzko irati-elkarriketa batzuen transkripzioetik abiatuz.

2. Inbentario fitxak, Eleketa programaren baloratzeko

Unesco-k 2003an onartu kultura ondare immaterialaren babestearen aldeko Hitzarmenaren gauzatzeko eta kultur ondare immaterialari buruzko ezagutzen aberasteko, EKEk inbentario-fitxen egiteko proiektu deialdi bati erantzun zion. 2016tik 2020ra, dantza-ohiturei eta neguko beste buruzko bederatzi inbentario fitxa egin zituen:

- Xiberoko dantza maisuak eta dantza eskolak
- Xiberoko pastoralen errejentaren rola
- Kabalkada-Toberak
- Besta Berri
- Ihauteri garaiko etxe itzuliak Lapurdin
- Trufania Donibane Lohizunen
- Santibate-Libertimendua
- Idi gizenak Baionan
- Zarpantzar

Fitxa horiek Eleketa programa kari bildu lekukotasunez aberastu dira.

Orain, Frantziako Kultura Ministerioaren eta EKEren webguneetan kontsulta daitezke

3. Ahozkotasuna: 3 urtez etnopoloren mintzaldien funtsezko

Ahozkotasunaren gaia 2017-2018-2019 urteetako mintzaldien hari nagusia izan zen. Bestalde, 2022an, etnopolok CNRSeko bi etnomusikologok 1947 eta 1973 artean Euskal Herrian egin ahozko inkestei buruzko mintegi bat ere antolatu zuen.

2017

Azaroak 9 - « Iragana orainaldian: Historia, oroimena, ondarea, ahozko artxiboen ikuspegitik », Ar-melle Faure antropologo eta nazioarteko aholkulariak emana.

1970eko hamarkadaren hondarrean eta 1980eko hamarkadaren hasieran, ahozko artxiboen asmatzea, hots, ahozko lekukotasunen biltzea, funtsezko gertakaria izan zen etorkizuneko historialarientzat. Alabaina, historiaren, oroimenaren eta ondarearen nozioen arteko harremanak birmoldatu ziren eta jokabide berriak sortu ziren, bai giza eta jendarte zientzien alorretan, baita jendartean berean ere.

Abenduak 14 - « Ahozko ohidurak denboran », EHESeko ikasketen zuzendari Nicole Belmontek emana.

XIX. mende bukaeratik goiti, etnologiak eta sozial antropologiak herri ohiduren –folklorearen– azterketa arras

baztertu zuten. Ahozko ekoizpenek ezaxola eta mespretxua pairatu zuten, bereziki ipuingintzak. Ekoizpen biziki konplexuen kasuan, idazketaz kanpo, galderak badira egin izan diren moduez. Horiek nola sortu eta transmititu ziren aipatu zuen Nicole Belmontek.

2018

Urtarrilak 11, osteguna - « Ahozko euskal literatura: generoak eta adibideak » Xabier Paya Ruiz ikerlariak emana.

« Literatura idatzia ez bezala, euskal ahozko literatura oparoa eta askotarikoa da. Hori ezbairik gabe baieztatu daiteke, beste herriekin konparaziorik egin gabe ». Koldo Mitxelenaren adierazpen horretatik abiatuta, hitzaldiaren asmoa euskal ahozko literaturaren ikuspegi orokorra eskaintzea izan zen: definizioa, kronologia, generoak eta adibideak.

Otsailak 8, osteguna - « Pastoralak, bi munduen artean »

par Pierre Vilar Paueko eta Aturri Herrialdeetako Unibertsitateko eta Baionako Diziplina anitzeko Fakultateko goi mailako irakasleak emana.

Ahozkotasunaren eta kultura idatziaren artean, proiektu kolektiboaren eta idazketa izenpetuaren artean, gaur egungo hitzaren eta ohidura historikoaren artean izanki, Zuberoko pastoralak paradoxa edo konparaketa interesgarri anitz biltzen ditu. Bikoiztasun hori izan du abiapuntu Pierre Vilarrek, praktika horren inguruko diziplina-arteko proiektu baten karietara.

Martxoak 1, osteguna - « Gerra ondorengo memoria ahozko testigantzen bidez »

par Aitzpea Leizaola, EHUKo antropologia irakasleak emana. 2000 urtean, Leonen hobi komunak zabaltzearekin batera, gerra zibila (1936-1939) amaitu eta sei hamarkada beranduago Espainiako gerraren auzia lehertu zen, Trantsizio delakoak ezarritako isiltasun ituna hautsiz. Deshobiratzeek azaleratutakoa ez ziren soilik gerra frenteko kontuak izan, ordea. Gerra bera baino krudelagoa izan zen gerra ostea, eta bereziki gerra ondoko errepresioa. Ahozko lekukotzek berebiziko garrantzia izan dute lehenik eta behin hobiak kokatu eta topatzeko garaian. Baina baita memoriaren eraikuntzan eta, batez ere, beronen gizarteratzean. Espainiako gerrak Euskal Herrian utzitako arrastoak arakatzea izan zuen helburu hitzaldiak, pentsatuaz ahozko lekukotzek duten pisua.

Apirilak 12, osteguna - « Ahozkotasuna egun » Andoni Egaña bertsolariak emana.

Ahoz egoki aritzeak gero eta garrantzia handiagoa du egungo jendartearen. Aldiz gure gaitasunak urrituz doaz arlo horretan. Nola berdindu arrakala hori? Galde horri ihardesten saiatu zen bertsolaria.

Urriak 18, osteguna - « Ahozko artxibotik ondare imaterialera: nola heldu? » Florence Descamps, historia garaikideko konferentzia irakasleak emana.

XX. mendearen azken laurdenaz geroztik, giza eta sozial zientziek, ondare erakundeek eta elkarteek ahozko corpus anitz bildu eta artxibatu dituzte. Baina zer egin grabatua izan den hitzarekin? Ahozko lekukotasun bilduma horiek ondare estatusa lortzen ahal ote dute?

Azaroak 22, osteguna - « Berridazketaren gaia Webster eta Cerquand-en ipuinetan » Natalia Zaika ikerlari eta hizkuntzalariak emana.

Mintzaldiak XIX. mendeko euskal ipuin tradizionalen berridazketaren historia aztertu zuen. Horretarako, Natalia Zaikak Websterren eta Vinsonen eskuizkribuak konparatu zituen, Websterrek ipuin horiek guztiak nola bildu eta berridatzi zituen ulertu nahian. Zuberoako eta Baxenabarreko errientek bildutako ipuinak ere aipatu zituen (Cerquandek antolatu bilketa), baita ipuin horien euskaratik frantseserako itzulpena ere.

Abenduak 20, osteguna - « Lapurdiko, Baxenabarreko eta Zuberoako herri kontakizunen bilketa eta azterketa » Maialen Moreno Zubeldia euskal filologiako doktoreak emana.

Maialen Moreno Zubeldiak herri kontakizunak bildu ditu Lapurdin, Baxe Nabarren eta Zuberoan, 2009-2010 bitartean. Transkribatu zituen kontakizun horien ezaugarriez eta beste tradizioetako baliokideen azterketaz mintzatu zen.

2019

Urtarrilak 17 - « Euskal kantuen intonazio berezia: Zuberoa, Baxenabarre eta Lapurdiko lekukoak » Agustín Mendizabal etnomusikologoak emana.

Iparraldeko herri-kantaera tradizionalak dituen ezaugarrien artean, bada bat nortasun berezia ematen diona eta adituak aspaldidanik harritu izan dituen: intonazio neutro edo erdibidekoa deitzen ahal duguna.

Otsailak 21 - « Euskal balada historikoak » Jabier Kalzakorta euskal filologiako doktore eta euskaltzainak emana.

Euskal baladen corpusean, balada historikoak dira interesik handiena sortzen dutenak. Balada horien berri eman zuen hitzaldian.

Martxoak 21 - « Ahozko literatura eta idatzira iragitea: hizkuntza gutituen adibidea okzitanieraren bitartez (XVIII-XIX. mendeak) » Jean-François Courouau okzitanierazko literatura modernoko konferentzia irakasleak emana.

Mintzalariak aztertu zuen nola, XVIII. mende erditsutik aitzina eta XIX. mendeko iraultza erromantikotik landa, ahozko literaturaren elementu batzuk okzitanierazko literatura idatzian integratu ziren.

Apirilak 18 - « Bretainierazko ahozko ohiduraren eresia historiarentzat iturri » Eva Guillolore historia modernoko konferentzia irakasleak emana.

Ahozko ohidurari esker bildu bretainierazko eresia asko XVI-XVIII. mendeen artean iragan tokiko gertakariei lotuak dira. Eresien azterketak iturri idatziak osatzen ditu, Bretainiako Erregimen Zaharreko historia soziala eta kulturala dokumentatu.

Maiatzak 16 - « Ikerketak euskal hizkuntzaz eta literaturaz » Patri Urkizu idazle eta filologoak emana. Patri Urkizuk Pierre D'Urteren hiztegiak, euskal poesiaz (baladez, bertsogintzaz, lore jokoez...) eta euskal antzerkiak (astolasterrez, pastoralez, antzerkigile modernoez...) egin edizio eta ikerketak jorratu zituen bereziki.

Urriak 24 - « Hitzun berriak eta bertso-mundua. Legitimatua (ha)la auzitan jarri? » Miren Artetxe Sarasola bertsolari eta euskal soziolinguistikako ikerlariak emana.

Hitzun berrien hizkuntza identitatea eta hizkuntza erabilera ikerlerro emankorra bilakatu da hizkuntza gutxituen esparruan. Bestelako hizkuntzen kasuan bezala gurean ere, ikerketek erakutsi dute hitzun hizkuntza erabilera loturik dagoela nolabait, hitzun gisa nork bere burua legitimo sentitzearekin edo eta besteengandik hitzun legitimo gisa hartua izatearekin. Mintzaldi horretan, Miren Artetxek bertsoan trebatzeak eta bertso-munduan sozializatzek hitzun berrien legitimazio prozesuan izan dezakeen eragina aztertu zuen, alde batetik. Eta bestetik, bertsolariaren irudi kanonikoa legitimazio prozesu horretan muga ere izan daitekeela argudiatu zuen.

2022

Azaroak 10 – Mintegia eta mintzaldia

**« Euskal Herrian eta Frantzian egindako mende
erdiko musika etnografia (1939-1984). »**

Frantses etnologia zentroko etnomusikologo-
goen ikerketak euskal alorrean (1947-1973):
aitzin, ekarpena eta ondotik (XIX - XXI) »
Les Réveillées webgunea argitaratzearekin batean
([https:// les-reveillees.ehess.fr/](https://les-reveillees.ehess.fr/)) François Gasnault
(ondarearen kontserbatzailea eta InVisu-usr 3103-
INHA/CNRS laborategian ikerketa eta dokumentazio
karguduna) eta Marie-Barbara Le Gonidec (Frantziako
Kultura ministerioko ikasketa-ingeniaria, CNRSen esku-
ra emana) eragileek sortu « Les Réveillées » mintegi
ibiltariaren saio bat antolatu zen Euskal etnopolan.

Erakusketaren oinarrian den webgunea arte eta tradi-
zio herrikoien ATP museoarentzat Claudie Marcel-Du-
bois (1913-1989) eta Maguy Pichonnet-Andral (1922-
2004) ikerlariak egin inkestez elikatua da. CNRSeko
ikerlari izateaz gain, Frantziako etnologia zentroko
kide dira, eta baserrialdeko Frantzian eta itsasoz ha-
raindiko lurraldeetan barna ibili dira musika usadioei
buruz ikertzen eta herrixketako komunitateetan nola
barneratzen diren aztertzeko.

Bi etnomusikologoek egin inkestetako hiruzpalau
Euskal Herriarentzat interesgarriak dira, eta Marie
Bidart Hirigoyeni esker, webgunean editorializatu ahal
izan dira. Baionako saioa Euskal museoan iragan zen.
Webgunearen aurkezpen orokorraren ondotik, euskal
inkestak bereziki aipatu zituzten. Saioaren bururatzeko,
etnopoloa Marie Hirigoyen Bidarten mintzaldia
antolatu zuen, Maurice Ravel kontserbatorioarekin elk-
arlanean, Arteen artean kari.

Goian aipatu ekintza horiek guziak direla eta, euskal
etnopoloa ahozko ondare immaterialari buruzko
baliabide gune bilakatu da. Gainera, 2017an be-
rean, eke.eus webgunean, « euskal etnopoloa »
atala sortu zen, berri horien guzien emateko.

2. Ondarea eta sorkuntza

EKEk 2007an abiatu Eleketa ahozko bilketa programa zela eta, eta erakundeak esku artean zituen fondo guztiak kontuan izanik, tradizioa berriz zalantzan emateko beharra sortu zen. Norentzat, zergatik eta zertarako babestu?

Abiatu gogoeta horrek eman zion bidea EKE/EHESS partzuergoari etnopoloko labelaren eskuratzeko, 2017ko urtarrilean. Etnopoloko bakoitzak ikerketa-ekintza berezi bat garatzen duenez, euskal etnopolokoaren lehentasuneko ardatza ondare/sorkuntza harremanarena da, bereziki dantzaren, kantuen, musikaren eta antzerkiaren arloetan.

Orduz geroztik, etnopolokoak gai horren sakontzen segitzen du.

1. Sorkuntza garaikideari buruzko ikus-entzunezko erreportaiak

Gauzatu ekintzen artean, aipa dezagun lehenik Kanal-dude herri telebistarekin batean ekoitzi lana. Bi artista-egonalditan oinarrituz, hainbat elkarrizketa eta erreportaia egin ziren, baita solas eta animazio memento bat ere, eta horietako bakoitzak bere gisan tradizioak sorkuntza garaikidearekin duen harremanaz gogoeta piztu zuen:

- Hego Lapurdiko Hiriguneak Claude Magne koreografoari (Robinson konpainia) eta Andy Scott dantzariari (Ebene Dance Gaboneko konpainia) egonaldi bat proposatu zien. Hiri-musikaren bitartez, Gaboneko herri-kulturak M'Vet musika-tresna (soka-instrumentua eta tresna horrez lagundurik ematen diren gerla-kontakizunak) bereganatzeko moldeei buruzko gogoeta eragin zuten.

- Maddi Zubeldiari lau asteko euskarazko idazketa egonaldia proposatu zitzaion Olhetako Ezpeletenia eremuan. Alzheimer gaitza jorratu zuen, eta hitza nola izan daitekeen aldi berean oroimenerako eta sorkuntzarako tresna.

- Euskal Herriko Unibertsitate Herrikoia bi topaketa eta animazio egun antolatu zituen (mintzaldi, eztabaida, film, arte-solas) Baigorri 2017ko agorrilean, Edouard Glis Sant eta Patrick Chamoiseau-ren *Quand les murs tombent* testuan oinarrituz.

Kreolizazioaz, globaltasunaz eta nortasunaz eztabaidatzeko parada izan zen (ikus Pablo Martikorena Euskal Herriko Unibertsitate Herrikoiko kidearen elkarrizketa). Itxaro Borda idazleak eta Jon Sarasua ikerlariak topaketa horietan parte hartu zuten.

2017an hasi gogoeten segitzeko xedea duen Murruak erortzean - *Quand les murs tombent* liburua ZTK-k argitaratu zuen, 2018 hondarrean.

2. « D'une lenga l'autra - Musika zeharkaldiak Zuberotik Limousinera »

Proiektu hori EKEk eta EHESS eskolak eraman zuten, Akitania Berriko kultur ekintzen zuzendaritzarekin partaidetzan (DRAC). Limousineko eta Euskal Herriko artistei elkar ezagutzeko parada eman zien, eta elkarrekin, euskaraz, okzitanieraz eta frantsesez musika, kantua, poesia eta antzerkia uztartzen zituen ikusgarria sortu zuten.

Zuzendaritza artistikoa kultur ondare herrikoia- ren interpretatzaile ezagun eta ezagutua den Mixel Etxekoparren esku eman zen. Proiektu honetan, Bernard Combi, Maika Etxekopar, Hélène Jacquilot, Pierre Vissler eta Nicole Lougarot bildu zituen bere inguruan. Elkarrekin, Marcelle Delpastreren okzitanierazko eta Itxaro Bordaren euskarazko testuetatik abiatuz, hizkuntzak, musikak, kantuak eta poesiak uztartu zituen obra poetiko-musikala sortu zuten, eta bakoitzaren berezitasunak eta denen berdintasunak agerian eman.

2018ko ekainaren 27tik 30era, artistak Limousinera joan ziren (Corrèze), Marcelle Delpastre bertan sortu eta bizi izan baitzen. Sorkuntzaren elikatze-ko, biztanleekiko topaketak, soinu-grabaketak, musika-inprobisazioak eta « La Marcelle » neurtitzen irakurketa publikoak egin zituzten.

Agorrilaren 1.etik 3ra, konpainiak Euskal Herrian barnako bidea segitu zuen, Gotaine-Irabarnera joanez, Hebenko ta hanko artista arteko topaketa publikoen kariatara. Agorrilaren 3an, ostirala, lehen emanaldi bat egin zuten egonaldiaren bururatzeko, eta biziki prezia-tua izan zen (120 ikusle inguru bildu ziren).

EHESeko bi ikasle, Claudia Llamas eta Camille Riverti, proiektuan sartu ziren, sorkuntza-prozesuaren segimendu etnografikoarekin egiteko. Hala, sorkuntza-prozesuaren lekuko izan ziren, eta proiektuaren bitartean idatzi zuten ohar liburuan xeheki aztertu zuten (EKEn webgunean kontsulta daiteke).

Proiektu horren hirugarren eta azken urratsa urriaren 10ean iragan zen, azken emanaldi batekin, Baionako Arteen Hirian, Haizebegi jaialdia kari: Claudia Llamas eta Camille Rivertiren azterketa etnografikoa (artikulu antropologikoa Haizebegi jaialdiaren liburuxkako testu zientifikoen kaieran eta www.eke.eus webgunean argitaratu zen). Mixel Etxekopar, Bernard Combi eta Pierre Visslerrek ikusgarriaren jatorrizko bertsioa aurkeztu zuten.

3. « Vienne - Euskal Herria: bilketatik sorkuntzarat »

Partaidetza hitzarmen baten kariatara, Poitou-Charnteseko Baserrialdeko Egoitzen Eskualdeko Bata-sunak eta Euskal Kultur Erakundeak, ahozketasunaren eta idazkera garaikidearen ikuspegitik eta behakoak gurutzatuz beren lurraldearen kontatzea proposatu zieten bi kontalari profesionali: Vienne departamenduko Michèle Bouheti eta Euskal Herriko Koldo Amestoyri.

2018ko urtarilaren eta irailaren artean, bi kontalari-ek herriaren hitzak bildu zituzten, Vienne departamen-duko « Pays Civraisien » lurraldean eta Hiriburun.

4. Zapat(h)ari, Hazparneko zapatagintza industriari buruzko antropologia eta arte proiektua (2019-2020-2021)

Etnopoloak, Clarenzarekin partaidetzan (Bas-tidako topaketa kultur gunea), Hazparnen 2011n zapatagintzaz bildu lekukotasunetan oi-narritu egonaldi partekatu bat antolatu zuen.

Egonaldiaren xedea Hazparneko zapatagintzaren historiaz eta egun dituen oihartzunez gogoetatzea

zen, hiru planteamendu ezberdin eta osagarri uztartuz:

- Aitzpea Leizaola antropologoarena: bildu lekuko-tasunak eta garai horrek egungo Hazparneri utzi aztarnak aztertu zituen.

- Polo Garat argazkilariarena: 2019ko udazkenetik goi-ti, zapatagintzak utzi oinordetzaren argazkiak egin zituen.

- Hazparneko biztanleena: hiriaren iraganaren interpre-tazioez eta bizipenez mintzatu ziren, bai haien artean, bai antropologoarekin eta argazkilariarekin.

Egonaldi partekatu horretan, bi hitzordu nagusi izan ziren (2019ko neguan, 2021eko udazkenean):

- Lehena 2019ko abenduaren 19an iragan zen, ar-ratsean, Hazparneko Les Tilleuls jatetxean. Aitz-pea Leizaolak Hazparnen bildu lekukotasunen lehen irakurketa bat proposatu zuen, « Hazpar-neko zapatagintza ahozko lekukotasunen bidez » izeneko mintzaldian. Ekitaldi horretan, Polo Ga-ratek bere lehen argazki batzuk partekatu zituen.

Gaualdi hori Hazparneko biztanleekin garatu herri proiektuaren abiapuntua izan zen. Osagarri krisia iza-nik ere, 2020ko urtariletik 2021eko ekainera bildu zi-ren, hiriaren iraganaren interpretazioez eta bizipenez mintzatzeko, bai haien artean, bai antropologoarekin eta argazkilariarekin. Iraganeko industria horri lotu leku batzuetara ere joan ziren: larru-lantegi ohi, usina, auzoalde ala ostatu.

- Lan horren ondorioz, 2020ko irailaren 18an, igan-dearekin, bigarren hitzordu handi bat iragan zen, Elgar gunean eta hirian. Aitzpea Leizaolak beste mintzaldi bat eman zuen, Hazparneko hiriaren eta egungo biz-tanleen oroimenaz. Ondotik, hazpandar batzuek zapa-tagintzaren inguruko bizipenen lekukotasunak eman zituzten, hiriko lau gunen sinbolikotan.

Lau guneen arteko ibilaldia bi musikarik alaitu zuten, eta mediatekan bururatu zen, Polo Garaten arga-zki-erakusketaren inguruan (erakusketa irailaren 18tik 24ra egon zen).

Azen ontzeko, historia-ikerketen taldeak eta Hazpar-neko hiriak iragan industrial aberats horren ikertzen eta zabaltzen segitzea erabaki zuten.

5. Museoa Urtu

Etnopoloaren gogoetak Euskal museoarenarekin bat egin du, azken horrek ere gai hori jorratzen baitu. 2012an nazioarteko argitalpen bat izan zen (*Que reste-t-il du présent ? Collecter le contemporain dans les musées de société* (Orainaz zer gelditzen da? Jendarte museoetan osagai garaikideen biltzea)), eta ondotik, 2023an, Frantziako Ekomuseoen eta Jendarte Museoen Federazioarekin kolokio bat antolatu zen (Jendarte museoetan osagai garaikideen biltzea) eta 2015eko apirilean, mintegi bat Bordeleko Unibertsitatearekin (Mesografia eta eskualdeko etnologia, erregionalismo eta kultur intimitate artean), EKErekin partaidetzan.

Museoaren Proiektu zientifiko eta kultural berriak gai hori funtsezko ardatz hartu du. Hala, 2020an, Nader Koochakik (1983, Donostia) Museoa Urtu abiatu zuen, Euskal museoarekin eta etnopoloarekin partaidetzan. Nader Koochaki Euskal Herriko Unibertsitateko soziologia lizentziaduna da; 2008z geroztik, bideoaren, argazkiaren eta soinuaren arloetan jendarte zientziak eta arte garaikidea uztartzen dituen desmartxa darama.

Museoa Urtu erakusketa proiektu bat da. Etnografia-lan batetik eta Xiberoko artaldean inbentario batetik abiatzen da. Erakusketa horretarako, soinuak eta euskarriak bildu dituzte, hala nola mapa topografikoak, argazkiak, testuak eta Xiberoko zintzarrien zenbait oreneko grabaketaren binilo gaineko edizioak. Osagai horiekin guziekin osatuko da erakusketa, 2023 hondarrean ala 2024 hastapenean.

Desmartxak badu beste berezitasun bat: Nader Koochakik museoaren jarduera eta izatearen zentzua bera zalantzan ematen ditu, Baionako Euskal museoan eta Gordailuan (Gipuzkoako Foru Aldundiaren Ondare Bildumen Zentroan) « mutu » bilakatu objektuak, gaizki dokumentatuak ala aztertu beharrekoak identifikatuz eta « besterenezintasuna » zalantzan emanez. Objektu horiek urtuko eta zintzarri bilakatuko dira. Transformazio prozesua bi metodo baliatuz egiten ari da: bata tradiziozkoa, bestea berritzailea. Bi prozesuak dokumentatuak eta erakusketan sartuak dira. Zintzarri « berriak » Xiberoko artzain batzuei proposatuko zaizkie, ardiei ezar diezazkieten. Erakusketaren bitartez, Nader Koochakik, soinuak, hau da, molde desmaterializatuan, objektu eraldatuei ondare-balioa itzuliko die.

Oraingoz, Nader Koochaki 45 artzain xiberotarrengana joan da, haien artzain olara, udako bazkalekuetako

artzainen jardueraren taldean kudeatzeko sistemaren funtsezko osagaia baita. Galdeketa batean oinarrituz, hainbat datu bildu ditu: artzain etxolez (zenbat artzain, nolako txandak), artzainez (izena, herria, etxaldea, telefonoa), ardiez (arraza, jatorria), ardiei egin markez (koloreak, formak, lekuak), zintzarriez (kopurua, forma, soinuak, jatorriak), Euskal Herriko zintzarri egile eta saltzaileez, bazkalekuez (lekuak, mugak, zirkulazioa) eta transhumantzia motez (oinez, ibilgailuz).

Proiektuaren bilaketa aldi horri esker, zintzarri egileak ezagutu eta hautatu ahal izan ditu, artzainak ezagutu, zintzarri kopuruak eta motak identifikatu, olak bisitatu eta hautatu, Xiberoko lurraldearen antolaketa ikertu eta erakunde eta elkarteekin partaidetzak moldatu.

EKErekin eta Baionako euskal museoarekin engaiatu diren partaideak Gordailua (Gipuzkoako Foru Aldundiaren Ondare Bildumen Zentroa) eta Xiberoko Sindikatu Batzordea dira.

| 6. Kolokioak (2019 eta 2021)

Ondarea eta sorkuntza gaiaren inguruan bi kolokio antolatu dira; bata 2019an (« Tradizioa eta berrikuntza: identitatea denboran zehar ») eta bestea 2021an (« Artxiboa eta sorkuntza »).

« Tradizioa eta berrikuntza: identitatea denboran zehar »

Onartzen baldin badugu tradizioak ez direla erreproduzio hutsak, baizik eta belaunaldi bakoitzak etengabe berriz asmatzen dituela, nola iraun dezake kultura-nortasunak? Baionako Euskal museoan 2019ko ekainaren 13an eta 14an iragan zen « Tradizioa eta berrikuntza: identitatea denboran zehar » izeneko kolokioan, funtsezko galde horri ihardesten saiatu ginen, hainbat testuinguru kultural (Euskal Herria, Frantzia, Europa Ekialdea, Erdialdeko Amerika), zientifiko (antropologia, soziologia, historia, politika) eta artistiko (arkitektura, dantza, diseinua, musika, sukaldaritza, arte plastikoak) aipatuz. Bi egunez, hamalau hizlarik tradizioaren, berrikuntzaren eta nortasunaren arteko harremanaren gaia jorratu zuten, baita tradizioaren erabilera eta interpretazioena eta sorkuntza-prozesuan duen lekuarena ere. Ehun bat jende bildu ziren solas zinez aberats horien inguruan.

« Artxiboa eta sorkuntza »

2021eko ekainaren 17an eta 18an Baionako euskal museoan antolatu kolokio horren xedea artxiboa oroimen komunaren sorkuntza-ekintza gisa eta arte-sorkuntzarako akuilu gisa planteatzea zen. Bi egunez, ikerlari eta artista gomitatuek (hamabost bat baino gehiago) kolokioaren funtsezko bi galdeei buruzko gogoetak eta esperientziak partekatu zituzten: artxiboa eta « artxibo gisa finkatzeko » eragiketa zergatik dira, berez, sorkuntza-ekintzak? Artistek nola berenganatzen dituzte artxiboak sorkuntza-akuilu gisa baliatzeko?

Kolokioa lekuan bertan iragan zen (15 jendeko mugarekin), baita bideoz ere, Zoom-en bitartez.

Hizlarien eta mintzaldien berri: <https://www.eke.eus/fr/ethnopol-basque/themes-de-recherche/reflexions/colloque-ethnopol-basque-archive-et-creation>

| 7. Mintzaldiak

2020, 2021 eta 2022an, hainbat mintzaldi antolatu ziren, tradizioaren berrikunt-

zaren jorratzeko, bakoitzak bere arlotik.

2020ko urtarrilaren 23a - « Txalaparta: musika praktika baten ikerketa kritikoa », Argibel Euba Ugarte etnomusikologoak emana. Euskal kulturaren eta musikaren ikur indartsu bat bilakatu da txalaparta azken hamarkadetan. Hitzaldi horretan, Argibel Euba Ugartek haren inguruko azterketa osatua eta kritikoa eskaintzea izan zuen helburu, dimentsio historiko, sozial eta kulturalak azpimarratuz.

2020ko otsailaren 27a - «Euskaldunak eta Amerindianoak Kanadan XVI. mendean »

2020an, etnopoloa Laurier Turgeon Euskal Herriitik pasatzeaz baliatu zen. Lavaleko unibertsitateko zientzia historikoen saileko etnologia eta historia irakasle titular eta Amerika frantseseko jendarte kolonial eta postkolonialen kultura arteko harremanen adituak eman zuen mintzaldi hori, konfinamendua aitzin azkena izan zena.

Mintzaldi horretan, XVI. mende osoan euskaldunek Kanadan izan zuten aktibitate handia (bakailao arrantza, balea ihizia, larruen trafikoa Amerindiarrekin) eta jarduera horren bilakaera aipatu zituen.

2021eko urtarrilaren 21a - « Ondarea eta sorkuntza: begirada gurutzatu bat kontalaritzari »

bideoz, Leire Díaz de Gereñu Lasaga hizkuntzalaritza eta euskal ikasketak saileko irakasleak emana. Mintzaldi horren helburua egungo euskarazko ahozko kontalaritzan ondareak eta sorkuntzak duten lekuaz gogoetatzeko izan zen, azken hamarkadetan euskarazko ahozko kontalariek birsortu duten mintza jardunen azterketan oinarrituz.

2021eko otsailaren 18a - « Euskal raparen hausnarketa antropologiko historikoa »

bideoz, Eric Dicharry antropologoak emana. Rapa Euskal Herriko musika alternatiboen eszenan bere lekua egiten ari da. Eric Dicharryren iduriko, euskal raparen mugimendua ikertzea funtsezkoa da aldaketa politiko-sozialek eta musika-estetikaren birmoldatzeak dituzten bide paralelo eta gurutzatuez gogoetatzeko.

2021eko azaroaren 18a - « Baztertzea eta jende baztertuak Ipar Euskal Herrian XIX. mendean », Peio Etcheverry historia irakasleak emana.

Eskaleak, buhamiak, jornaltiarak, kontrabandistak... baztertuen edo gizartearen bazterrean diren jendeen zerrenda luzea da Ipar Euskal Herrian XIX. mendean. Presondegi eta justiziako artxiboak ikertuz, Peio Etcheverryk euskal gizartearen mekanismoak, erresistentziak eta tentsioak aipatu zituen.

2021eko abenduaren 16a - « Generoa euskal dantzan », Oier Araolaza ikerlariak emana eta Eusko Ikaskuntzaren partaidetzarekin antolatua.

Euskal dantzan zenbait belaunalditan nesken eta mutilen dantzak bereizi izan ditugu. Eta nesken jantziak eta mutilen jantziak. Dantza egiteko moduak ere bereizi izan ditugu: mutil moduan dantzatu; neska moduan dantzatu. Baina nondik dator bereizketa hori? « Beti » izan dira nesken eta mutilen dantzak, janzkerak eta dantzakerak? Eta ez bada betidanikoa, noiztik eta zergatik banatzen dira euskal dantzak horrela? Euskal dantzetan emakumeen eta gizonezkoen rol estereotipatuak (janzkera, errepertorio eta dantzakera bereiziak) noiz eta nola eraiki ziren aztertu zuen Oier Araolaza-k

2022ko maiatzaren 19a - « Tanburinaren gizartea. Dantzarako soinuaren historio sozial baten alde »

Xabier Itçaina zientzia politikoetako ikerketa zuzendarik emana eta Jean Haritschelhar katedrarekin ko-antolatua (Etxepare Institutua, Bordeaux Montaigne Unibertsitatea, IKER).

Euskal museoko baliabideak erabiliz bertzeak bertze, Xabier Itçainak Ipar Euskal Herriko dantzarako soinuaren historia sozialaren ezaugarri zenbait aipatu zituen, iturrien arazoari behatuz bereziki.

Euskal etnopoloren ADNaren parte den ondarea/sorkuntza harremanaren gaia utzirik, aipa dezagun orain hirugarren funtsezko gaia, euskararena.

3. Hizkuntza aniztasuna eta euskarazko sorkuntza

Bi gerlen arteko belaunaldiak euskararekin harreman traumatikoa izan zuen. Gerora, anitzek erabaki zuten seme-alabei euskararen ez irakastea, burasok frantse-
sa gaizki jakiteagatik eskolan eta administrazioetan ja-
san umiliazioak ez zitzaizkizuten bizi. Horrek anibalentzia
bat eragin du euskararekiko harremanean, alde batetik
afekzioen adierazpide baitute, baina, aldi berean, lotsa
sortzen baitie.

Beraz, euskararen transmisioaren gaia zinez delikatua
da Euskal Herrian. Euskal etnopolooak hainbat moldez
jorratu du.

1. Euskararen ikasketaren alderdi psikolinguistikoa aztertu ditu

Mintzaldi hauek azalpen batzuk ekarri zituzten:

**2018ko maiatzaren 15a, asteartea - « Sortzez
eleaniztunak edo elebakarrak? Hori da
galdera »** Enoch Aboh Amsterdameko uni-
bertsitateko hizkuntza zientzien irakasleak
emana eta IKER laborategiarekin batean antolatua.

Aktore publikoek eleantiztasuna ardura oztopo bat
bezala ikusten dute, hizkuntza estandarren ikasteko,
eskolan lortzeko edo kohesio nazionalerako. Azke-
naldi honetan, hizkuntza batzuekiko jarrerak aldatzen
dira, hala nola, ingelesa, alemaniera edo txinerarekiko.

Hizkuntza horiek abantaila ekonomikoak eskain litzake-
telakoan, administrazio-agintariak hizkuntza horien
gazte-gaztetik ikastea bultzatzen dute. Baina horrek
ez du erran nahi denekin jokabide bera dutenik, elebi-
tasunaren arrakasta ez baitagokio hizkuntza gutxituei.
Hizkuntza gutxituetako hiztunei hizkuntza estandarre-
ko elebakartasuna zaie aurkeztu aukera bakar gisa.
Baina Estatuak goraipatzen duten elebakartasuna ona
ote da jendearen kognizioarentzat?

Azken urteetako neurozientziatako ikerketek haurtza-
rotik eleantiztun izatearen onurak aztertzen dituzte.
Ikerketa horietan oinarrituz, Enoch Abochek azaldu zi-
gun denak eleantiztun sortzen garela. Elebakartasuna-
ren alde egin eta berezko gaitasun kognitibo horren
ezeztatzeak jendearen gaitasun kognitiboen ahultzea
dakarrela adierazi zuen.

**2019ko azaroaren 14a - « Nola identifika hizkuntzaren
nahasmenduak haur elebidunengan? »** Philippe Pré-
vost Tourseko unibertsitateko irakasle ikerlariak ema-
na eta IKER euskal testuei buruzko ikerketa gunearekin
antolatua.

Philippe Prévostek hizkuntza nahasmenduak izateko
arriskuan diren haur elebidunak (hizkuntza garapen
arazoak dituztelako ala hizkuntza ez dutelako aski
entzuten) modu tipikoan garatzen direnengandik be-
reizteko erabil daitezkeen bi ariketa eta galdetegi bat
aurkeztu zituen. Bestalde, Frantzia frantsesa ikasten
duten ehun bat haur elebidunengan egin azterketa
baten emaitzak aurkeztu zituen.

**2019ko abenduaren 3a - « Nola hasten dira niniak be-
ren lehen hizkuntz(ar)en ikasten »** Judit Gervain Paris
Descartes unibertsitateko ikerketa zuzendariak emana
eta IKER euskal testuei buruzko ikerketa gunearekin
antolatua.

Nolaz dira niniak beren lehen hizkuntza(k) hain las-
ter eta hain erraz ikasteko gai? Judit Gervain ikerlariak
galdera horri erantzun zion, azken bost hamarkadeta-
ko haur sortu berrien gaitasun goiztiarraz egin ikerke-
tetako aurkikuntza aberatsak aurkeztuz, eta garapen
eleanitzean arreta berezia jarritz.

**2022ko udazkena - « Eleantiztasuna: lehen hizkuntza,
herentzia-hizkuntza eta bigarren hizkuntza »,** Kryz-
zya Gomez, Nanteseko LLING hizkuntza laborategiko
doktoregaiak emana. IKERekin antolatua.

Kryzzya Gómezentzat, eleantiztasuna hizkuntza bat bai-
no gehiago pasiboki ala aktiboki erabiltzean dantza,
elebakartasun hitzari kontrajarririk. Mintzaldian hiru
elebitasun/eleaniztasun mota aurkeztu zituen: elebi-
tasun/eleaniztasun goiztiarra, elebitasun sekuentziala,
eta, arreta bereziarekin, herentzia-hizkuntza bat inpli-
katzen duen elebitasun/eleaniztasuna. Alde batetik,
Gómezek herentzia-hizkuntzaren eta bigarren hizkunt-
zaren arteko mugak galdekatu zituen, eta bestetik,
herentzia hizkuntzaren eta jatorrizko hizkuntzaren
artekoak.

2. Euskal etnopololoak 1960ko hamarkadaz geroztik euskararen bizirauteko eta gerorako lanak biztanleek beren gain hartzeko dinamika ere ikertu du

Euskal hizkuntza komunitateak aintzat hartze, zilegitasun eta armoniaz elkarrekin bizitzeko zailtasun problematikak etengabe bizi ditu. Munduan euskaraz bizitzen segitzeko plantan eman dispositiboei esker irauten du: corpus baten sortzea; ikerketa, irakaskuntza, kultur ekoizpen eta hedabideen arloetan biziberritzeko estrategiak; euskarazko arnasmuneak (Fishmanen « breathing space » (1991) ala Sarasuaren « hizkuntza-hegemonia » (2011) printzipioetatik).

« Urratze positibo » tresna horiek hizkuntza nagusitasunari buru egiteko bideak dira; hala, egun, jasatetik harago goaz.

« Euskararen munduak: indar-guneak eta erronkak »

Etnopololoak 2018ko ekainaren 29an kolokio bat antolatu zuen, euskararen egungo erabilpenak ikerketaren eta hezkuntzaren munduan zertan diren behatzeko eta egungo biziberritzeko estrategien nondik norakoen ikertzeko.

IKER laborategiarekin eta Euskaltzaindiarekin partailetzan antolatu kolokioa Baionako campusean iragan zen.

Kolokioa eta mintzaldiak (ikus dokumentu honen 1. eranskina ala eke.eus webgunea), gehienetan, IKER laborategiarekin (CNRSeko UMR 5478 unitatea, euskarari eta euskal testuei buruzko ikerketa gunea) eta Euskaltzaindiarekin antolatu ditugu. IKER laborategiak abiatu ikerketa-dinamika nazioarteko baliabidea da. IKER unitateak hizkuntzalaritza formaleko ikerketak beste fenomeno batzuei buruzko ikerketekin lotzen ditu; adibidez, hizkuntza aldaerak, hizkuntza aldaketak, hizkuntzen arteko harremanak eta eleaniztasuna, alderdi soziala ere kontuan hartuz.

Euskaraz eta inguruko hizkuntzez gain, munduko beste hizkuntza anitz ere jorratzen ditu. Horrek ematen dizkio egun dituen ospea eta itzala. Euskaltzaindiak arlo horretan dituen gaitasunak ere anitz eskertu ditugu, bereziki 2018ko kolokioaren antolaketan, IKER laborategiak bezala, Euskaltzaindiak dokumentu-baliabide handiak baititu (euskaraz eta Euskal Herriaz).

Erakunde horien ekarpena funtsezkoa izan da giza eta jendarte zientzia guzietan eta, bereziki, Europa osoari dagozkion gai horretan.

Orain jorratuko dugun laugarren gaia, euskal kulturari lotu baliabide numerikoen irisgarritasunarena eta erabilpena, etnopololoak hastapenetik izan du gogoan, aitzineko hiru gaiak zeharkatzen baititu (ahozko ondare immateriala, ondarea eta sorkuntza, euskara).

3. Hizkuntzen indarrei behatzean, hizkuntzen aberastasuna eta dialekto-aniztasuna ere ikertzen dira

Etnopololoak mintzaldi bat antolatu zuen gai horri buruz:

2021eko apirilaren 15a - « Bonaparte printzearen euskal euskalkien ikerketa: lanketa zientifiko eztaba daezina? », bideoz, Kepa Altonagak emana. Baionako mediatekarekin antolatua.

1856-1869 bitarteko urteetan, Luis-Luziano Bonapartek euskal dialektoen sailkatzeko eta biltzeko lan erraldoia egin zuen, tokiko aditu eta jakintsu anitzi deiginez. Kepa Altonagak euskararen historiaren gertakari oroigarri horren planteamendu kritikoa proposatu zuen.

4. Baliabide numerikoen eskuragarritasuna eta erabilpenak

EKEk bezala, beste erakunde eta elkarte anitzek beren eduki numerizatuak sarean zintzilikatzen dituzte. Etnopoloaren partaideek ere hori egiten dute.

Jada aipatu mintzoak.eus (EKE) plataformaz eta earchives.le64.fr (64 artxiboak) webguneaz gain, hauek ere aipatzekoak dira:

- **Bilketa atari numerikoa.** Baionako hiriak mediatekaren bitartez garatua da, eta Euskal Herriari buruzko ala euskarazko 130 000 dokumentutik gora biltzen ditu: liburuak, aldizkariak, eskuizkribuak, artxiboak, argazkiak ala ikonografia, soinu eta ikus-entzunezko dokumentuak.

- **Anpersana liburutegi numerikoa.** (eskuizkribuak, ikerketa-liburuxkak, irudiak, soinuak eta IKER laborategiko ikerlariak bildu beste hainbat multimedia dokumentu)

- **Euskararen Herri Hizkeren Atlas.** Euskaltzaindiak 2008az geroztik argitaratzen du, Xarles Videgainek zuzendurik: 4000 oren grabaketa, 145 herri aztertuak, eta horietatik 45 lpar Euskal Herrian (15 Lapurdi, 18 Baxenabarren eta 12 Xiberoan). Atlasaren helburua hizkuntza-mapen sortzea eta erabiltzaileen eskura ematea da.

Denen programak ezberdinak izanik ere, kudeatzen dituzten erakunde guziek bildu materiala ebaluatu behar dute, ustiapen zabala xede: numerizazio-aterabideen hautatzea, kontserbatzea, dokumentu-tratamendu moldeen hedatzea, etnologia eta hizkuntzalaritza planteamenduan oinarrituz fondo koherente batean sortzea. Beraz, erakunde bakoitzaren baliabideen aiseago kontsultatzeko metodo bateratuen adostea komeni da.

Etnopoloaren xedea lurraldeko dokumentu-eragile nagusiak bilduko lituzkeen dinamika baten bultzatzea da, metodo horien elkarrekin gauzatu ahal izateko, eta, zergatik ere, epe luzera, atari bakarraren sortzeko.

« Dokumentazioa eta numerikoa » lantaldea EKEk eta Baionako mediatekak (Bilketa ataria) darabare bereziki. 2017 eta 2019 artean hiru ekitaldi antolatu zituen, eta hiruak ederki lortu:

1. 2017ko ekaina: euskal etnopoloren estreinako kolokioa « Kultura atari bat: zergatik eta zertarako? Kultura baliabide numerikoak: publiko zabalaren erabilpenetatik sorkuntza artistikoraino » izenekoa.

Goizean, hizlariak egungo atari numeriko batzuk aurkeztu zituzten (Occitanica, Aquitaine Cultures Connectées, Sondaqui, Wikimédia), baita erabiltzaileen erakartzeko baliatu estrategiak ere (Ondarebideak, Xenpelar dokumentazio zentroa, gallikanauta baten esperientzia).

Arratsaldeko mahai-ingurua gai honi buruzkoa izan zen: « Nola egin artistek dokumentu fondoak gehiago baliatu ditzaten: ezagutzen ote dituzte, baliatzen al dituzte, horien beharra ote dute? ». Baliabide numerikoen gaia jorratu ahal izan genuen, sorkuntzarekin duten loturatik abiatuz.

CND Frantziako Dantzaren Zentroak Numeridanse komunitate-webgunea aurkeztu zuen (bideoteka, ikas tresnak, baliabide editorializatuak) eta Le Cuvier Akitaniako koreografia garapenerako zentroak, aldiz, Datadance bere plataforma. Artista batzuek lekukotasunak eman zituzten. Egunaren bururatzeko, hurrengo hitzordu baten finkatzea adostu zen.

2. 2018ko abendua: lantaldeak plantan eman lehen tailerra, gai honi buruz: « Gordetzen eta zabaltzen ditugun funtsak nola deskribatu? »

2017ko estreina kolokioaren ildo beretik, lurraldeko eragile nagusiekin gogoetatzea izan zen xedea, aztertzeke numerikoak zer parada ematen dituen euskal kulturari buruzko edukien eskuratzeko

Hauek izan ziren mintzaldiak:

Trantsizio bibliografikoa edo liburutegietako katalogoetan iraultza Antony Merle, Euskal kostaldeko liburutegien arduraduna (Paueko eta Aturrialdeko unibertsitatea).

Artxiboak nola deskribatu, metodoak eta tresnak

Nadine Rouayroux, Baionako eta Ipar Euskal Herriko Artxibotegiko zuzendaria. Pirinio Atlantikoetako departamendu artxiboen zerbitzua.

Liburutegietako eskuizkribu eta artxiboak artatu: Baionako mediatekaren kasua eta EADren erabilpena

- Émilie Gangnat, Ondare zerbitzua, Baionako mediateka.

Lehen tailer horren bilduma eke.eus webgunean kontsulta daiteke (etnopoloren sailean).

3. 2019ko ekaina: CERDOko arduradunekin topaketa

(Poitou-Charentes-Vendée eskualdeko ahozko oroimenaren bilketa, tratamendua eta baloratzea antolatzen dituen ahozketasunari buruzko azterketa, ikerketa et dokumentazio gunea).

1993. urteaz geroztik, eskualdeko UPCP-Métive egituraren baitan dagoen CERDO zentroak Poitou-Charentes-Vendée lurraldeetako kultura ondarearen dokumentuak biltzen ditu; batez ere, 40 urtez baino gehiagoz hainbat biltzailek tokian tokiko lekukoekin egin bideoak, soinu-grabaketak eta argazkiak. CERDO zentroak artxibo horien kontserbazioa, numerizazioa, dokumentazioa eta baloratzea kudeatzen ditu. Bestalde, 1998tik, Frantziako Liburutegi Nagusiaren (BnF) partaide da.

Etnopolokak zentro horretako bi arduradun gomitatu zituen Uztaritzera, egitura berezi horren lanaren hobeki ezagutarazteko. Bi hizlariak Josette Renaud eta Stéphanie Coulais izan ziren; hurrenez hurren, UPCP-Métive-eko zuzendaria eta CERDOko koordinatzailea. Biek Frantziako Poitou-Charentes-Vendée lurraldeetan biztanleen memoriaren baloratzeko daramaten lan partegabearen berri emanen ziguten, dokumentazioaren eta numerizazioaren arloetan darabiltzaten arauak eta lan egiteko moldeak agerian utziz.

2020ko udazkena: Topaketa bat antolatu genuen adimen artifizialaren garai honetan ahozko oroimenaren ikus-entzunezko bilketatik osatu corpusen transkripzio/itzulpun automatikoaz. Hasiera batean, COVIDa-rengatik gibelatua izan zen, eta azkenean, ez zen egin.

Artxiboak nola deskribatu: metodoak eta tresnak

Lantalde horren lana aldi baterako gelditu da, gobernantza arazoak izan baitira: dokumentazioaren gai horrek etnopoloko partaide bat baino gehiago interesatzen ditu (EKE, Euskal museoa, 64ko artxibo zerbitzua, Euskaltzaindia, IKER-UMR 5478), baina horietako nehor ez da zilegi ala prest sentitzen gidaritzaren hartzeko.

5. Etnopoloaren lanei buruz komunikatzea

1. eke.eus webguneko euskal etnopoloren atala

2017an, EKEk bere webgunean « euskal etnopoloa » atal berezia sortu zuen. www.ethnopol.eke.eus helbidean kontsulta daiteke.

Datu hauek biltzen ditu:

- etnopolok antolatu topaketa (adb: CERDO), mintzaldi eta kolokio guzien grabaketa eta bideo-bilduma guziak. Aldibereko itzulpenak eta grabaketak egiten ditugu, euskarri guziak euskaraz eta frantsesez izan daitezen, edozein izanik ere hizlariaren hizkuntza.
- etnopoloren jardueri buruzko informazioak, berri-hari eta agenda berezien bidez, elebitan. Informazio horiek EKEren sare sozialetan eta hilabeteroko berri paperean ere zabaltzen dira.
- inbentario-fitxak
- « Sorkuntzaren lekukoak. Gaur egungo sorkuntza artistikoaren inguruko erreportaiak » koprodukzioa. Sorkuntza garaikideari buruzko ikus-entzunezko erreportaiak, 2017an Kanaldude herri telebistarekin ekoitziak.

2. Kolokioetan eta topaketetan egotea eta komunikatzea

Urte guziz, euskal etnopolok Frantziako beste etnopoloen topaketetan parte hartzen du. Lehen edizioa Villeurbanne hirian iragan zen 2019an (Rhône-Alpes eskualdeko musika herrikioen zentroa. « Musikak, lurraldeak, kultura-artekotasunak » etnopoloa); bigarrena, Baionan, 2020ko martxoaren 9an eta 10ean; eta hirugarrena, Valence hiriko Armeniako ondarearen gunean (« Mugak, migrazioak, memoriak » etnopoloa).

6. Kultura-eskubideak, gai berria ikusmiran

Kultura-eskubideak jada jorratu izan ditu EKEk, bai 2017an (Jean-Damien Collinen « Zergatik kultura eskubideak denen egitekoa dira ? » mintzaldia), bai 2019an (Patrick Meyer-Bischen « Kultura eskubideak: nola kontutan har partaidetzan egin kultura egitasmoetan? » mintzaldia). 2021ean, gai horrek zuzendariberriaren beharriari oihartzun berezia atzeman zuen, berehala ohartu baitzen palanka-efektua eragin zezaketela. « Kulturaren nozioa behar, irisgarritasun eta kontsumo ikuspegia baliatu ordez, gaitasun, askatasun eta ardura ikuspegitik jorratzea bat dator eragile gehienek euskal kulturaren bizitzeko eta pentsatzeko moldearekin », idatzi zuen, 2022ko kultura-proiektuko etnopoloren ekintzen sarreran.

Ondorioz, 2022ko lehen urte erdian, gidaritza batzordeak kultura-eskubideen gaia landu zuen. Mintzaldi bat (2022ko martxoan) eta kolokio bat (2022ko ekainean) ere antolatu zituen gai horri buruz. 2022an sortu Cifre postua ere gogoeta horren ildotik doa.

2022ko martxoaren 4a, osteguna - « Kultura eskubideek euskal kulturari: zer ekarpen? » Jean-Michel Lucasek emana.

Mintzaldiaren ondotik, Jean-Michel Lucas, Antton Curutcharry, Maika Etxecopar, Xabier Itçaina eta Denis Laborde mahai-inguru batean bildu ziren. Bilketarekin eta Baionako mediatekarekin antolatu zen.

Mahai-inguruko parte-hartzaileak begirada berri horrek euskal kulturaren arloko jendarte-jokabideen eta politika publikoen birplanteatzeko duen balio erantsiaz mintzatu ziren. Kultura-eskubideen ikuspegia hartzeak zer dakar: egungo jokabide batzuk bestela izendatzea, ala eraldatzailea izan litekeen erreferentzia-multzo berri bat, Euskal Herriak bizi duen kultura-testuinguru konplexu honetan?

2022ko ekainaren 23-24ak - « Kultura eskubideek zerbaitetarako balio ote digute? Erronkak eta perspektibak »

Kolokioak kultura eskubideak gu denen esku ezartzea du helburu, zuzenbidearen, politika publikoen eta komunitateei utzi lekuaren ikuspegietatik aztertuz. Zer dira kultura eskubideak? Nola pentsatuak eta idatziak izan dira? Zer eraginkortasun juridiko eta politiko dituzte? Nori zuzenduak zaizkie? Nolako oihartzuna dute gutarik bakoitzean?

Hogei bat hizlari mintzatu ziren galde horiei buruz.

Kultura-eskubideen gaia, beraz, emeki-emeki, etnopoloren Egitasmo zientifiko eta kultural berrian sartu da.

ONDORIOA

Euskal etnopoloren 2017-2022 aldiko ekintzen bilanak indargune hauek uzten ditu agerian:

1. Etnopoloren partaide sortzaileekin plantan eman elkarlan zientifikoaren aberastasuna, gidaritza batzordean denek azkarki parte hartzen baitute, baita ekitaldi zientifikoaren antolaketan ere: hau da, bai urteroko kolokioan, bai mintzaldietan (bakoitza horietako batekin elkarlanean antolatua da).

2. EHESen partaidetza zientifikoaren ekarpena, arlo hauetan:

- Mintegi eta kolokio batzuetan koadroaren ematea eta ekarpenen egitea
- Gorago aipatu « Musika zeharkaldiak Akitanian » proiektuan ikerlarien eta artisten juntatzea

Proiektu hori EHESek Euskal Kultur Erakundearen animazio eta balorapen programetan izan duen elkarlan zientifikoaren adibide bakarra da: euskal etnopolok jorratzen dituen gaiei buruz lan egiteko interesa duten ikerlaririk atzemateko zailtasuna, euskal arloarekiko axolagabetasuna, Euskal Kultur Erakundearen eta ARI laborategiaren arteko topaketa gutiegi... arrazoi horiek guztiak dira eskasia horren zergati.

Bestalde, zorroztasun zientifikoaren izenean, kolokioetako komunikazioak idatziz argitaratu behar lirateke (orain arte filmatzen ditugu, eta Euskal Kultur Erakundearen eke.eus webgunean hedatzen). Argitalpen-politika bat pentsatzekoa litzateke. Etnopolok jorratzen dituen gaiei koherentzia emango lieke, zinez zabalak baitira eta ikuspegi posible anitz ahalbidetzen baitituzte.

3. Inbentario-fitxen interesa

Inbentario-fitxak etnopoloren lanaren idatzizko leku-kotasun bakanetakoak dira. Horrez gain, zinez eza gutza anitz ekarri dute ohitura dantzatuei eta neguko ospakizunei buruz (9 inbentario-fitxa). Azkenik, inbentario-fitxen egiteko proiektu-deialdian parte hartzeak gure fitxei ikusgarritasun eta ezagupen gehiago eman die Frantziako kultura administrazioaren aitzinean (ikerketaren eta politika zientifikoaren gidaritza departamendua / ondareen zuzendaritza nagusia). Halaber, etnopolok labela eskuratzek Frantziako etnopoloen sarean sartzeko parada eman digu; eta, 2020ko martxoan, sare horren Frantziako bigarren topaketak Baionan hartu ahal izan ditugu.

4. Pandemia testuinguruari egokitzeko gaitasuna

Etnopoloa 2020-2021ean sortu osagarri-baldintzei egokitu zitzaion.

2020ko martxo/apiril/maiatz/azaro/abenduko mintzaldiak eta ekaineko kolokioa 2021era gibelatu ziren. 2021eko lehen hiru mintzaldiak bideoz antolatu ziren, eta kolokioa formatu hibridoan. Ondotik, usaiako antolaketara itzuli ginen. Horrez gain, 2021ean EKEN zuzendari berria sartu zen, eta etnopoloren urteroko mintzaldien kopurua apaltzea erabaki zen

2022, trantsizio urtea

2022. urtea kultura-eskubideen gaiaren lantzeko eta lurraldearekin eta jendarte-egoerarekin bat datorren 2023-2026 ekintza programaren sortzeko baliatu dugu.

Atxiki ditugun lau ardatz tematikoak hauek dira:

- 1- Ahozko ondare immateriala
- 2- Ondarea eta arte-sorkuntza
- 3- Egungo hizkuntzak eta jendarteak
- 4- Kultura-eskubideak

Lehen hiruak ez dira aldatu. Etnopoloren oinarritzko ardatzak dira. Laugarrena berria da, eta etnopoloa bere paradigmez eta kulturaren planteatzeko molde orokorraz gogoetatzera bultzatzen du.

Etnopolok lau ardatz horien inguruan lan egiteko xedea du, problematika berezi bat kontuan harturik: euskal jendarteak azken 70 urteetan bizi izan duen bilakaera (1970-2020) eta norbanakoek aldaketa horren testuinguruan duten lekua

Orain, 2023-2026 ekintza programaren ildo nagusiak eta horien gauzatzeko moldeak garatzen ari gara.

2. Ekintzen programa 2023-2026

1. Bilketa eta ikerketa

ELEKETA proiektua kari 2007z geroztik bildu lekukotasunetan oinarrituz, euskal etnopolokoak azken hirurogei urteetan Ipar Euskal Herrian izan diren jendarte aldaketan ikerketa gunea izan nahi du.

Alabaina, eraldaketa sakona izan da gure jendartean, lehen komunitatean zinez oinarritua baitzen, eta orain norbanakoen emantzipazioa funtsezkoa bilakatu baita. Iraulketa horrek arreta berezia merezi du.

Etnopolokoak, beraz, bilakaera horren aztertzea proposatzen du, hizkuntzarekiko erlazioaren eta eremu publikoko arte-adierazpenaren arloetan. Etorkizun kolektiboaren eta bakarkako xedeen artean dantzan, nola berritu dira hizkuntza eta kultura? Zein dinamika alternatibo eman ditu plantan gure jendarteak, hau da, « *subjektu autonomo elkartea, eta ez, lehen bezala, arbasoek finkatu multzo kulturala* »¹ den komunitateak?

Lan honen xedea euskal jendarte garaikidean izan diren eraldaketen aztertzea izanen da, aldaketa horiek bizi izan dituzten norbanakoen ekintza-gaitasuna kontuan izanik. Hori dela eta, heldu diren hiru urteetan, etnopolokoak ahozkotatasunaren bilketa programa segituko du. Ahozko ondare immaterial horren ezagutzari esker, jendarte aldaketaren problematika jorratuko du, *Eleketa* fondoa lekuko egungo errealitatearekin konparatuz.

Horretarako, hiru ikerketa-ardatz hauei emanen die lehentasuna:

- « *Ondarea eta sorkuntza* » ardatza; hau da, kulturak nola kausitu duen berritzea eta sorkuntzari irekitzea, belaunaldi berrien behar eta gogoen asetzeko.

Euskal Herrian taldean egiten diren antzerki eta arte motak anitz aldatu dira azken mende erdian; bai Xibero-roko pastoralak, orain beste probintzia batzuetan ere egiten baita, bai ihauteri eta antzerki satirikoko desfileak, lehen baserrialdeko komunitateetako gazteen ekimen soila zirenak. Euskal mundua etengabe berritzen ari da. Eremu publikoan egun ikusten diren kultura-adierazpen adibide batzuk aztertuko ditugu.

- Bigarren ardatza ere euskal etnopolokoaren gai enblematiko bati dagokio; hots, euskal jendarteak euskararekin duen harremanari. Bi gerlen arteko belaunaldi estigmatizatuak euskara anibalentziaz transmititu du, eta beraz, trauma ere transmititu da. Egungo hizkuntza komunitatearen kezka nagusienetako bat armoniaz elkar bizitzeko zailtasunarena da. Hizkuntzaren hautua, egun, bizi hautu baten isla ere bada, arbasoek utzi oinordetza izateaz gain. Lehengo eta egungo norbanakoek euskararekin duten harremana eta eremu publiko, pribatu, etxeko eta intimoetan dituzten hizkuntza ohiturak aztertuko ditugu.

- Hirugarren ikerketa-ardatza kultura-eskubideena da. Ildo hori berriki sartu da etnopolokoaren proiektuan, lurraldeari lotua zaion proiektuak ezin baitu problematika hori saihestu. Frantziako errepublikaren lurralde antolamendu berriari buruzko legeak (2015eko NOTRe legeak), 103. artikuluan, Frantziako estatua eta elkar-goak elkarrekin kultura-eskubideak errespetatzen direla segurtatzera behartzen ditu.

¹ - BAXOK Erramun, ETXEGOIN Pantxo, LEKUNBERRI Terexa, MARTÍNEZ DE LUNA Iñaki, MENDIZABAL Larraitx, AHEDO Igor, ITZAINA Xabier, JIMENO Roldán, 2006. Identité et culture basques au début du XXIème siècle (Euskal nortasuna eta kultura XXI. mende hastapenean) [Sarean], 17.or.

Hemen irakurgai: <https://www.eusko-ikaskuntza.eus/fr/publications/identite-et-culture-basques-au-debut-du-xxieme-siecle/art-14926/>

Euskal etnopolok neurtu nahi du legean horren idazteak zer eragin izan duen euskal lurraldeko kultura-jokabideetan. Kultura-eskubideak baliagarri eta akuilagarri ote zaizkie kultura-eragileei? Haien proiektu kulturalen planteatzeko eta laguntzeko moldeetan paradigma aldaketarik izan ote da? Hala, hirugarren ardatza kultura-eskubideen gaia legean sartzeak piztu problematika juridiko, politiko eta etikoei eta Euskal Herrian izan dituen eraginei buruzkoa izanen da.

Etnopoloaren 2023-2026 egitasmo zientifiko eta kulturalak, beraz, aitzinekoaren ildotik segituko du (oinarriko hiru ardatzak berriz hartuz: ahozko ondare immateriala, ondarea eta arte-sorkuntza, hizkuntza eta jendartea) eta, aldi berean, berrikuntza ere ekarriko du (kultura-eskubideen gaiarekin), baina errealitatearen hertsapenei ere egokitu beharko zaie (euskal kulturari buruzko baliabide numerikoen erabilpenaren gaia pausan emanez). Mintzaldiei eta kolokioari esker, beste lekuetan egiten diren esperientzia profesionalen eta ikerketa zientifikoen berri hartzeko xedea ere badu.

Heldu diren orrietan, ekintza programa horren xehetasunak emanen ditugu.

1. Ahozko ondare immateriala

1. Ahozko lekukotasunen ikus-entzunezko euskarrietan biltzea eta artxibo gisa tratatzea - ELEKETA programa

- Urtean hamabost galdeketa egingen dira, gai bereziei eta oraino landu ez ditugun eremu geografikoei lehen-tasuna emanez.

2023rako xede lurraldea: Iholdi-Oztibarre.

- Lekukotasunekin lan-urrats hauek egingen ditugu: muntatzea, dokumentuen deskribatzea eta artxiboen sailkatzea (metadatuaren bilaketa tresnetan ala datu-baseetan sartzea).

- Bilketa partizipatibo planteamendu experimental bat plantan emanen dugu. Hala, biztanleek bilketaren urrats batzuetan ala guzietan parte hartzen ahalko dute.

Alabaina, aitzineko hitzarmenean ez bezala, etnopolok sinatuko duen hurrengo hitzarmenaren arabera, « Euskal etnopoloa »-ren eginkizuna kultura-ikerketa eta ekintza programen kudeatzea izanen da, euskal lurraldeko biztanleei aktiboki eta nahitara parte harraziz. Ikerketa partizipatiboetan, dagokien pertsonek prozesuaren urrats batean baino gehiagotan parte har dezakete.

« Oro har, ikerketa mota horiek ez dira unibertsitateko ikerlariek hastetik buru egiten eta kontrolatzen dituzten ikerketak bezalakoak. Hala, ikerketa partizipatiboetan, bilketari dagozkien pertsonek egiazki parte hartzen dute, nahiz maila ezberdinetan izan, ikerketaren urrats hauetako guzietan ala zenbaite-tan: galdeen eta ikerketaren helburuen idaztea, eremu teorikoaren eta metodoen hautatzea, datuen biltzea, aztertzea eta idaztea, emaitzen hedatzea »².

Etnopolok prozesu partizipatibo hori jada doi bat esperimentatua du:

- Hazparnen, *Zapat(h)ari* egonaldi partekatuarekin: Hazparneko biztanleek memoria kolektiboaren berre-raikitzean aktiboki parte hartu zuten.

- Bidarten, « *Nouveaux Commanditaires Sciences* » desmartxarekin: Bidarten dagoen Atelier des Jours à Venir irakaskuntza eta ikerketa kooperatibak Fondation de France egituraren sostenguekin plantan eman desmartxa horri esker, biztanleek galdeak landu ahal izan zituzten (Bidarten turismo eta laborantza jarduerak joan den mendetik izan duten bilakaera; bi jarduera horiek izan dituzten elkarrekintza motak; hirigintzan, trenbide eta bide azpiegiturretan, paisaietan eta elkarbizitzan izan dituzten eraginak), eta ikerlari profesionalekin eta bitartekariekin batean eraiki ikerketa proiektuan parte hartu ahal izan zuten.

Heldu diren urteetan, Eleketa programaren metodologiak desmartxa partizipatiboaren iturritik edanen du.

² - GODRIE Baptiste, HECK Isabel, « L'approche participative, la recherche-action et leurs principales stratégies d'enquête et d'inclusion des groupes subalternisés » » (Planteamendu partizipatiboa, ikerketa-ekintza eta horien inkesta eta meneko ezarri taldeen barneratze estrategia nagusiak), in PIRON Florence, ARSENAULT Élisabeth (dir.) 2021. *Guide décolonisé et pluriversel de formation à la recherche en sciences sociales et humaines* (Jendarte eta giza zientzietako ikerketarako formakuntza gida deskolonizatu eta pluribertsala) [Sarean].

Hemen irakurgai: <https://scienceetbiencommun.pressbooks.pub/projetthese/chapter/methodes-de-recherche-participative-recherche-action-et-sciences-citoyennes/>

Hemendik aitzina, urrats hauek egin beharko dira:

- bilketa proiektu bat abiatu aitzin, dagokion lurraldeko biztanleen artean nahi dutenak eta denbora dutenak gomiatu
- gure proiektuaren eta haiekin batean aritzeko xedearen berri eman
- biztanleen gaitasunak eta antolatzeak, animatzeko eta mobilizatzeko ahalmenak atzeman (ingurumen ezberdinak, sare sozialak)
- beharrez, bilketa etnografikoari buruzko formakuntza bat eman
- bilketaren urrats batean ala gehiagotan inplikatzeko bideak eman eta inplikazioa gauzatu

Ikerketa perspektiba hori biziki interesgarria da, proiektuaren iraunkortasuna eta biztanleek berenganatzea bermatzen baititu. Xede bikoitza du: « *Ezagutzen ekoizpena harreman berdinzaleagoekin eramatea eta jendarte aldaketa baliu humanistagoekin planteatzea* »³.

Gai hori kultura-eskubideen muinean dago.

- Ikerketa partizipatiboari buruzko (barne) formakuntza beharrezkoa izanen da

Bilketa partizipatibo proiektu baten garatzeko, EKEk formatu behar du. « Zientzia eta ikerketa partizipatiboak zientzia ezagutzen ekoizteko molde bereziak dira, ikerlarien ondoan jendarte zibileko eragileek parte hartzen baitute, bakarka ala taldean, aktiboki eta nahitara ». Hori dio goi-mailako irakaskuntza eta ikerketa ikastetxeek sinatu Frantziako zientzia eta ikerketa partizipatiboaren araudi nagusiak.

Lyon 1 unibertsitateko URFIST erakundeak (informazio zientifiko eta teknikorako formakuntza batasunak) ikerketa partizipatiboari buruzko egunkako formakuntzak proposatzen ditu. Bertara joanez ala urrunetik egin daitezke, euskarri numerikoak baliatuz, eta ikerketen hainbat ekoizpen urrats jorratzen dituzte: problematikaren eraikitzea, datuen bilketa ala tratamendua. Formakuntza horietan, oinarri pedagogikoak ematen dituzte, ikerketan parte harraraztearen helburuen zehazteko, oinarrien finkatzeko, animazio moldeen identifikatzeko eta esperimentazio jakin batean oinarrituz animazio saioen gidioen marrazteko.

Xede hartzaileak: EKEko langileak.

Noiz: 2023.

2. Publikoak ahozko bilketari buruz formatzea (2023-2024)

Biztanleak bilketan inplikatu nahi baditugu, hain segur, horretara formatu beharko dira.

Formakuntzan gai hauek jorratuko dira:

- problematikaren eta helburuen zehaztea
- lekuko zerrenden eta galde taulen osatzea
- harremanetan jartzea eta lekukotasunen biltzea,
- alderdi tekniko eta juridikoak
- bilketaren ondokoak (dokumentuen tratatzea, baloratzeta)

Xede hartzaileak: interesa duen oro, bereziki EKEk bilketa partizipatiboak antolatu nahi dituen lurraldeetakoak. Formakuntza EKEk antolatuko luke.

Noiz: 2023 (bigarren urte erdian).

3. « Etnologogaiak » modulu pedagogikoaren sortzea

Kolegio eta lizeoetako ikasleengana joan ahal izateko, « *Etnologogaiak* » izeneko modulu pedagogikoa sortuko dugu, Departamenduko Artxibo zerbitzuarekin elkarlanean, baita irakasleendako txosten pedagogiko bat ere.

Modulu horrek osagai hauek izanen ditu:

- ikerketa etnografikoen metodoari buruzko sentsibilizazio tailerrak, behaketa partizipatiboan eta erranen fidelki ematean oinarrituak.
- Departamenduko artxiboaren bisita, ikus-entzunezko bilketaren kontserbazioaren jorratzeko eta artxibozainen eginkizunen ezagutzeko, grabaketa laginetan oinarrituz.
- ikasleen lanaren aurkezpena.

Noiz: 2023-2024

4. « Eleketa, ahozko oroimenak » erakusketaren hainbat bertsioaren ekoiztea eta ibilaraztea, tokikako aurkezpenetik gaikako bitartekaritzara iragateko.

Erakusketa bakoitzarekin batean, bisita animatu ibilaldiak eta artearen ezagutzeko ala artean ari izateko tailerrak antolatuko ditugu. eke.eus eta mintzoak.eus atariak baliabide-plataforma gisa mobilizatu dira, bisiten aitzin eta ondotik.

Epe labur eta ertainean aurreikusi erakusketak: Xiberoa (2023), Iholdi-Oztibarre (2024).

³ - *Ibid.*

5. Ipar Euskal Herriko artxibo zaharren babesteko programaren segitzea

Ipar Euskal Herriko artxibo zaharren babesteko programak heldu diren lau urteetan segituko du. 2023an, Mattin Larçabalen soinu-artxibo numerizatuak tratatuko dira.

6. Euskal ahozko memoriaren ikus-entzunezkoen eta soinuaren kontsultarako eremu baten kudeatzea

Ikus-entzunezko artxiboen kopia numerikoak Euskal Kultur Erakundearen egoitzan kontsultatzen ahalko dira, Uztaritzen. Euskarriak kontsultatzeko gisan ezartze-ko, hitzorduak kudeatu behar dira, bisitak prestatu (galdegin ikus-entzunezko dokumentuen arabera) eta ikasleen, ikerlarien eta interesdun ororen harrera antolatu.

7. Mintzoak.eus atariaren aberastea, ahozko memoriaren altxorren erakusleirio baita

Lekukotasun azpiztitulatu eta editorializatu (testuingurua, gaiak...) hautatuz osatu ahozko memoriaren galeria/erakusketa birtualen sortzea. Arreta erabiltzaileen esperientziari emanen zaio.

2. Ondarea eta arte-sorkuntza

1. « Euskal Herria 1950-2020: jendartearen bilakaera eta bederazkako ibilbideak » ikerketa programa

« Euskal Herria 1950-2020: jendartearen bilakaera eta bederazkako ibilbideak » izeneko ikerketa programaren xedea ikertu garai horretako fenomeno soziologiko eta kultural zinez ohargarri baten aztertzea izanen da; hain zuzen, oraino ikuspegi komunitarioari dagozkion hertsaduren arabera den baserrialdeko jendartearen norbanakoen lekuaren emendatzearen ikertzea. Ibilbide pertsonalek ekimen erabakigarriak eragin dituzte, bai jendartearen arloan, bai kulturarenean (adibide zenbait: EKE, laborantza-sindikalismoa eta Euskal Herriko Laborantza Ganbara, etab.).

Ikertu garaian (1950-2020), bakarkako ibilbidearen moldatzean inplikatuena ziren norbanakoek jendarte eta kultura emantzipazio eredu berriak sortu dituzte, « komunitate » egitearen xedea baztertu gabe. « Ni »-aren lekuaren garatzeak adierazpen kolektiboaren berritze sakona ahalbidetu du. Hala, tradizioari lotu kidetasun lausoa « gu » aktibo bilakatu da eta, mende erdi batez, ingurumen ekonomiko eta soziala azkarki moldatu du, baita euskal kultura eta bere jokabideak ere.

Indibidualizazio prozesu hori Europako herrialde guztietan gertatu da. Baina, Euskal Herrian, jendarte-kapital sendo batekin uztartzen da; hau da, Robert Putnamen definizioaren arabera, elkarren onerako, eragileen koordinazioa eta elkarlana errazten duen harreman-sare, elkarrekikotasun-arau eta konfiantza-harreman guzien multzoarekin.

Nahiz kapital horren adierazpenak denborarekin aldatu diren, indartsua zen eta da, bai hiri eremuetan, bai baserrialdeko lurraldeetan. Ezaugarri horren bitartez, euskal kulturaren elkarte ehunaren dentsitatea eta bizitasuna argiagotzen dira.

Ikerketa programa honen lehen bi atal zientifikoek proposatu hirurogeita hamar urteko garaian gertatu aldaketa sakonak bizi izan dituzten bi arlo jorratuko dituzte; hau da, batetik, eremu publikoko arte-adierazpena, eta bereziki, antzerki « herrikoiak » deitzen direnak; eta, bestetik, euskaldunen euskararekiko harremana.

Programa 2023an hasiko da, Bordeaux Montaigne unibertsitateko eta CNRSeko ikerlari batzuekin, baina beste ikerlari batzuei ere irekia izanen zaie, bereziki etnopoloren partaide diren egituretakoei: Passages ikerketa-unitateko geografoei eta Euskal Herriko Unibertsitateko ala Eusko Ikaskuntzari lotu antropologo, historialari eta soziologoei.

Epe ertainera, gure xedea programa horren baitan harremanetan eta elkarlanean arituko den ikerlari talde baten biltzea eta animatzea da.

Ikerketa-programaren 1. atala:

« Kultura-adierazpen urratzaileak eremu publikoan »

Euskal Herrian taldean egiten diren antzerki eta arte motak anitz aldatu dira azken mende erdian; bai Xiberoko pastoralak, orain beste probintzia batzuetan ere egiten baita, bai ihauteri eta antzerki satirikoko desfileak, lehen baserrialdeko komunitateetako gazteen ekimen soila zirenak.

Anitz berritu diren eremu publikoko kultura-adierazpen horiek, egun, mota hauetakoak dira: Maskaradak Xiberoan, eta Libertimenduak, Toberak eta Kabalkadak Baxenabarren eta Lapurdin.

Antzerki mota horiek guztiak jatorriz herrikoiak dira, eta funtsezko bi osagai atxiki dituzte: batetik, Toberen ildotik doan antzerki satirikoaren dimentsioa (auzi baten parodia); eta, bestetik, alderdi sozial azkarra, inplikazio kolektiboaren bitartez, komunitate oso batek baitu (herriak, elkarteak, tokiko elkargoak, etab.) proposatu ikusgarriaren antolaketa eta gauzatzea kudeatzen.

Mota horien guztiak artean, kabalkada da gehien aztertuko duguna. Alabaina, XX. mendeko kabalkaden gisan, emanaldi horiek zaldunak, dantzariak, kantariak eta aktoreak biltzen dituzte. Eremu publikoan ikusgarri oso bat proposatzen dute, eta, egungo Xiberoko pastoralen gisan, ehunka ikusle erakartzen dituzte, baita milaka ere, zenbaitetan.

Ikerketa proiektua bikoitza izanen da, alderdi soziologikoa eta literatura alderdia aztertuko baitira. Duela hogeita hamar bat urtez geroztik ematen diren ikusgarri horiei buruzko dokumentuetan, alderdi soziala ikertuko dugu bereziki, emanaldi horien erronka kolektiboak zein diren argiagotzeko. Aldi berean, antzerkia bera ere aztertuko dugu, alderdi satirikoa kontuan hartuz, diskurtso dramatikoari ematen zaizkion formen ikertzeko eta testuan idatzi jendarte-urraketa osagaien eta gertakariaren alde kolektibo, sozial eta kulturalaren lotzeko.

Proiektu horretan arituko den ikerlari taldea, hastapean, Jon Casenave (UBM) eta Xabier Itçaina (CNRS) ikerlariak osatuko dute.

Ikerketa proiektuaren bigarren alderdia aipatu aitzin, « ondarea eta sorkuntza » gaian sartuko diren bi ekintza oroitarazi nahi ditugu:

2. Museoa Urtu proiektuaren segitzea

Etnopoloaren 2017-2022 bilanean xeheki aurkeztu genuen proiektu horrek bizpahiru urtez aitzina segituko du, gertakari hauekin:

- Soineko Paisaiak erakusketaren instalatzea Baionako Euskal Museoan, 2023ko urtarrilaren 20tik apirilaren 9ra. Soineko Paisaiak Gipuzkoan 2009 eta 2015 artean egin ehun ardi baino gehiagoko artaldearen zintzarrien inbentarioa da. Soinu bilketa horrekin batean, mapak, argazkiak, testuak eta binilo gaineko soinu edizioak antolatuak dira.

Orain arte, Donostiako Tabakaleran, Gasteizko Artium arte garaikidearen zentroan eta Euskal Autonomia Erkidegoko eta Espainiako beste hainbat erakusketa gurenetan emana izan da.

Museoa Urtu proiektuak Soineko Paisaiaren gisako instalazio bat proposatuko du, baina horretan Xiberoko probintziako artaldearen inbentarioa da eginen: zenbait oreneko zintzarri grabaketa eginen eta erakutsiko da.

- Euskal Museoa eta Gipuzkoako ondare bildumen Gordailua zentroak eman objektu batzuen urtaraztea eta zintzarri berrien ekoiztea (2023).

Desmarta berritzaile hori zintzarriak teknikoki berregitea baino gehiago da: gehiago baliatzen ez diren objektuak berriz baliagarri bilakatuko ditu, eta berriz baliatuko, molde garaikidean antzinako erabilpen batzuen oroitarazteko.

Erabilpen horien berriz martxan emateak hainbat galde pizten ditu, bereziki museoen funtsezko bi funtziori buruz: iraganeko objektuen egun erakustea eta gerorako kontserbatzea. Zein objektu atxiki eta nola? Bilduma publikoetan sartu objektuak berriz pentsatu behar ote dira, eta zein irizpideren arabera? Objektu horien besterenezintasunak iraun ote dezake? Desmaterializazio eta ekonomia zirkular garai honetan, nola birplanteatu bildumak? Arte garaikideak horretan lagun ote dezake?

- Zintzarri berrien ezartzea eta beste soinu batzuen grabatzea ere pentsatuak dira 2023an, baita Museoa Urtu erakusketaren sortzea ere. Lekuz leku ibiliko da, 2024tik goiti eta hain segur 2025 arte.

Eragiketa horren xedea kontserbazioari buruzko eztabaida egungo euskal kulturari dagozkion ezaugarri guztiei zabaltzea da.

3. Mintzaldiak eta kolokioak

Euskal etnopolooak, urte guziz, « ondarea eta sorkuntza » gaiaren inguruko mintzaldi bat antolatuko du (2023an 2, salbuespenez). 2025ean kolokio bat aurreikusia da.

Hona jada antolatuak diren mintzaldi batzuen aurkezpen laburrak:

- **2023ko martxoaren 16a, osteguna (15:00-23:00)**
« Thomas Lacoste, zinegile baten behakoa euskal gatazkari buruz », Thomas Lacoste zinema-zuzendariarekin. Jean Haritschelhar katedrarekin antolatua (Bordeaux Montaigne unibertsitateko doktore-eskola, IKER euskararen eta euskal-testuen ikerketa-zentroa eta Etxepare institutua). Baionako Atalante zinema-gelarekin partaidetzan.

Thomas Lacosteren hiru filmen emanaldiak:

- *La paix maintenant - Une exigence populaire* (23min, 2017)

- *Pays basque & liberté* (52min, 2020)

- *L'hypothèse démocratique - Une histoire basque* (140min, 2022)

Zuzendariaren mintzaldia: « *Gordetutakoa filmatu. Euskal Herriko gatazkaren bilakaerari buruzko zine-terralogia* ».

- **2023ko apirilaren 20a, osteguna:** Rupert Ordorika - Joseba Sarrionandia, kontzertu-mintzaldia: « *Hitzak eta doinuak. Paroles chantées* ».

Baionako Euskal Museoa.

Joseba Sarrionandia eta Rupert Ordorika *Pott Bandako* kide ziren. Talde aitzindari eta urratzailea gazte literaturazale talde batek sortu zuen 1977an Bilbon, argitaletxe baten sortzeko xedearekin. Argitaratu zuten lehen aldizkaria 1978an atera zen, eta ondotik beste bost izan ziren. Euskal literaturaren munduan egun biziki famatuak diren hainbat izen talde horretako kide izan ziren, eta liburu bakarra argitaratu zuten: Bernardo Atxagaren *Etiopia*.

Gaualdi horretan, Joseba Sarrionandiak idatzi testu batzuk idazleak berak aurkeztuko ditu, eta Rupert Ordorikak kantatuko.

- **2023ko ekainaren 22a eta 23a - « Amankomunak, kolektiboaren (ber)eskuratzeko bat? »**

Kolokioak jabegoa, komunitatea eta autokudeatu antolaketa moldeak izanen ditu aipagai, Euskal Herriko eta kanpoko amankomunak adibide hartuz.

- **2024: « Euskal antzerkia eta bide urratzaileak »**

gaiari buruzko mintzaldia. Eguna eta hizlaria zehaztekoak.

- **2025:** Ondareari eta sorkuntzari buruzko kolokioa. Ikerketa-programaren 1. ataleko problematikak gartuko ditu (kultura-adierazpen urratzaileak eremu publikoan), baita Cifre doktoregaiak landu kultura-bizian parte hartzeko eskubidearena ere.

| 3. Hizkuntza eta jendarte garaikideak

1. « Euskal Herria 1950-2020: jendartearen bilakaera eta bederazkako ibilbideak » ikerketa-programa

Ikerketa-programaren 2. atala:

« Euskara, eremu publikotik intimora »

Ikerketa proiektu hori EKEk osatu Eleketa fondoan oinarritzen da. Bakarkako elkarrizketa egin duten lekukoek aipatu euskararen gaia izanen da bereziki aztertuko duguna.

Heldu diren 4 urteetarako iragarri ikerketa-programaren gaiaren baitan, elkarrizketa egin duten pertsona batzuen lekukotasunak ikertuko ditugu, bereziki norbanakoek euskararekin duten harremana erakusten duten zatiak: nola baliatzen duten eremu publikoan, eremu pribatuan, baita espazio intimoan eta norbere kontzientzian ere. Lekuko horiek biziaren azken partera iritsiak dira; adinak ematen dien distantziatik eta euskal jendarteak euskararekiko duen harremanak izan duen bilakaera positiboa kontuan izanik, ama-hizkuntzarekin izan duten harremana aipatzen dute.

Ikerketa-proiektu hori inkesta mota horretan baliatzen diren sarrera zientifikoetatik abiatuz jorratuko da; hots, linguistikaren, soziolinguistikaren eta soziologiaren kontzeptu eta metodoetatik, baita psikologiari hartu zenbait osagai teorikotik ere. Proiektu horretan arituko den ikerketa taldea, hastapenean, hauek osatuko dute: Giovanni Agresti (UBM), Jon Casenave (UBM), Xabier Itçaina (CNRS), Argia Olçomendy (UBM).

2. Mintzaldiak eta kolokioak

Euskal etnopolokoak, urte guziz, « *hizkuntzak eta jendarteak* » gaiaren inguruko mintzaldi bat antolatuko du.

2024an kolokio bat aurreikusia da.

2023ko azaroaren 16a, osteguna: « *Emazteen boza euskal literatura garaikidean* », Marijo Olaziregi

2024 : « *Kontakizun autobiografikoa euskal literaturan* », Jon Casenave

2025: Euskararekiko harremanari buruzko kolokioa.
Gorago aipatu ikerketa-programan jorratu problematikak garatuko ditu.

2025: « *Emazteen isiltasun behartua, erresistentziarako gai* », (data eta hizlaria zehaztekoak)

2026: « *Muga, toponimia eta mendiaren irudipena* », Elena Casiriain

4. Kultura eskubideak

Alaia Cachenauf CIFRE doktoregaiak, Denis Laborde zuzendari teknikoaren babespean (EHESeko ikerketa zuzendaria baita), Ipar Euskal Herrian kultura-eskubideak nola mobilizatu diren aztertzen du, bereziki dantza-sorkuntzaren arloan. 2022ko maiatzaren 1.ean abiatu lan horretan, besteak beste, ikerketa-ardatz hauen arabera gai hauek jorratuko ditu:

1. Kulturaren irudikapenei behatzea hainbat testuingurutan

Ikerketa-ardatz horren helburua erakundeek eta elkarrekin beren praktikaren ikusteko moldearen zalantzan jartzea izan da. Kulturak testuinguru jakin batzuetan dituen irudikapenetan oinarrituz, helburua izan da ulertzea irudikapen zinez ezberdinek nola baldintzatzen dituzten kulturaren sostengatzeko plantan eman dispositiboak eta proposatu laguntza moldeak. Ikerketa horrek Euskal Kultur Erakundearen jarreraz gogoetatzeko parada emanen digu, baita, oro har, kultura proiektu batentzat laguntza galdegiten duten pertsonak sostengatzen dituzten partaide ororen ere.

2. Kultura-bizian parte hartzeko eskubidearen arloan, jendeen kanpo eta barne gaitasunak: eskuagarri diren baliabideen eta baldintzen azterketa

Bigarren ikerketa ardatzaren xedea artista amateurren

eta profesionalen ibilbideen kontakizunen biltzea da. Ibilbidean artistikoki adierazteko izan dituzten erraztasunak eta zailtasunak izan dira bereziki ikergai. Hala, ibilbide batzuen esperientziatik abiatuz, kultura parte hartzearen gaia jorratzen ahalko dugu.

Horren osatzeko, Euskal Kultur Erakundeak 2021ean dantza eta dantzatzeko musika tailerretan oinarrituz abiatu *Elkartuz* desmartxa ere aztertuko da.

Karia horretara, beharbada ikerketa-ekintza desmartxa bat plantan ematen ahalko da, eragileekin haien kulturako parte hartzearen lantzeko. Ardatz hau azaldu lehen ardatzarekin lotua izan da.

3. Kultura-eskubideak egoeren arabera:

Euskal Herriaren lurraldeetan indarrean diren legeen konparatzea eta legeak konpainietan eta haien sorkuntza eta hedapen proiektuetan dituen ondorioen neurtzea

Kultura-eskubideak funtsezko giza eskubideak dira; horiek eta Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsaleko eskubideak elkarren arabera dira. Hemen, kultura-eskubideak artista profesionalen laguntzaren ikuspegitik aztertuko ditugu. Hirugarren ardatz hori Euskal Kultur Erakundeko lantaldearekin batean garatuko da, laguntzen dituen konpainia eta elkarrekin laguntzen dituzten oztupoak egunerokoan ikusten baititu. Laguntzen dituzten proiektu artistikoek, bereziki ikuspegi juridikotik, topatzen dituzten mugez elkarrekin gogoetatzuz, mundu politikoendako eta artistendako gogoeta komun baten proposatzea izan da helburua, eskubideen aitorpena eta konpainien mugikortasuna bestela planteatu ahal izateko.

4. Kultura-eskubideei buruzko ikerketaren hedatzea eta baloratzea

Euskal etnopolokoak, urte guziz (2023an salbu), kultura-eskubideei lotu gai bati buruzko mintzaldi bat antolatuko du.

Aurreikusi gai-programa, erresalbu guziekin:

2024: Etika eta zuzenbidea, Rainer Maria Kiesow.

2025: Kultura-eskubideak politika publikoetan.

2025: « *Ondarea eta sorkuntza* » ardatzaren kolokioarekin batean antolatu kolokioa.

2026: Gaitasunak eta justizia soziala.

ONDORIOA

Euskal etnopolokoak gorago aurkeztu lau gai-ardatzei garapen zientifikoa emanen die eta egiten dituen lanei buruz komunikatzen segituko du, eke.eus webguneko « *euskal etnopoloa* » atal bereziaren, hila-beteroko berripaperaren eta sare sozialen bitartez. Partaide sortzaileekin abiatu lankidetza zientifikoa indartzeko ahaleginak egingen ditu (unibertsitateekin, ikerketa-laborategiekin, Eusko Ikaskuntzarekin, Euskal museoarekin, Baionako mediatekarekin, Euskaltzaindiarekin, Departamenduko artxibo zerbitzuarekin).

Partaidetza horietan, nahi dugu bakoitzak bestearen indarren gainean kontatu ahal izan dezan, denen gaitasunak osagarriak izan daitezen (batzuen indarguneek besteen ahulguneak indartzeko gisan) eta balio berak parteka ditzagun. Partaidetza horietan, elkarren eginkizunak eta helburuak uler ditzagun nahi dugu, ekintzaren ikusgarritasunak denei mesede egin diezagun. Bestela egin nahi dugu, hobeki egiteko, eta « *osotasuna parte bakoitzaren batura baino handiagoa* » izan dadin kausitzeko.

Azkenik, etnopolokoak zango bat lan praktikokoan atxikitze-ko xedea ere badu.

Heldu diren 4 urteetarako ikerketa-programa, nahitara, problematika identifikatu batetik abiatzen da, hau da, jendarte-aldaketaren gaitik, egoera ahal bezain ongi ulertzeko eta, bistan da, emaitzak eragileei aurkezteko.

3. Euskal etnopoloren egungo gobernantza

Etnopoloren erakunde partaideak hauek dira:

- . Frantziako Kultura Ministerioa
- . Akitania Berriko Eskualdea
- . Pirinio Atlantikoetako Departamendua
- . Euskal Hirigune Elkargoa
- . Eusko Jauriaritza
- . Nafarroako Foru Aldundia

Partaide sortzaileak hauek dira (EKEz eta ARI-CNRS institutuaz gain):

- . Pirinio Atlantikoetako artxibo zerbitzua
- . Baionako mediateka
- . Baionako Euskal museo
- . IKER laborategia (UMR 5478 du CNRS, euskarari eta euskal testuei buruzko ikerketa gunea)
- . Euskaltzaindia
- . EHU Euskal Herriko Unibertsitatea
- . Eusko Ikaskuntza
- . Bordeleko Montaigne unibertsitatea
- . Euskararen Erakunde Publikoa

Bi instantziak dute etnopoloren gobernantzaren ardura: gidaritza batzordeak eta batzorde zientifikoak.

Gidaritza batzordea

Hitzarmenaren hiru sinatzaileak, partaide sortzaileak eta pertsona lagungarri batzuk biltzen ditu:

- . **Euskal kultur erakundea**, Uztaritze (Johañe Etxebest, zuzendaria)
- . **CNRSeko Passages UMR 5319 unitatea**, Pessac (Sylvain Guyot, geografia politikoa)
- . **ARI institutua – Passages UMR unitateko taldea**, Baiona (Denis Laborde, zuzendaria)
- . **Akitania Berriko DRAC zuzendaritza**, (Gaëtane Dupont-Beauverie)
- . **IKER, CNRSeko UMR 5478 unitatea**, Baiona (Urtxi Etxeberria, zuzendaria)
- . **Pirinio Atlantikoetako artxiboen zerbitzua**, Baionako eta Ipar Euskal Herriko artxibategia (Nadine Rouayroux, artxibategiko arduraduna)
- . **Baionako Euskal Museoa**, (Sabine Cazenave, zuzendaria)
- . **Baionako mediateka**, (Marie-Andrée Ouret)
- . **Euskaltzaindia**, (Pantxo Etchegoin)
- . **Eusko Ikaskuntza**, (Eguzki Urteaga, Iparraldeko lehen-dakaria)
- . **Euskal Herriko Unibertsitatea**, Donostiako campusa (Aitzpea Leizaola, antropologoa)
- . **Bordeaux Montaigne unibertsitatea**, (Argia Olçomendy, euskal ikasketak)
- . **Xabier Itçaina**, antropologoa, CNRSeko ikerketa zuzendaria (Bordeleko Émile Durckheim zentroa)

Gidaritza batzordea urtean lau aldiz biltzen da. EZKean zehaztu ekintzen finkatzea eta gauzatzea du eginkizuna

Batzorde zientifikoa

Gidaritza Batzordeko kideez gain, pertsonalitate hauek biltzen dira batzorde zientifikoan:

- . **Thomas Mouzard**, Frantziako kultura ministerioko Ondareen zuzendaritza nagusiko Ikerketaren, Balorapenaren eta Kultura-ondare immaterialaren saila
- . **Delphine Etchepare**, Ipar Euskal Herriko Arte Goi Eskolako zuzendaria
- . **Pascal Cordereix**, liburutegietako kontserbatzailea, Frantziako Liburutegi Nazionalako Ikus-entzunezko departamenduko dokumentu soinu-dunen zerbitzuburua
- . **Jon Bagües**, musikologoa, ERESBIL musikaren euskal artxiboko zuzendari ohia (Errenteria - Gipuzkoa)

. **Gérard Lenclud**, etnologoa, CNRSeko ikerketa zuzendaria

. **Kristof Hiriart**, Clarenza topaketa zentro kulturala - Bastida

. **Marta Amico**, etnomusikologoa, Renneseko unibertsitatea

. **Talia Bachir-Loopuyt**, etnomusikologoa, Tourseko unibertsitatea

Urtean behin biltzen da. Etnopoloren proiektu eta aitzinamenduen alderdi zientifiko eta artistikoak eba-luatzen ditu eta norabideak proposatzen ditu.

eranskinak

DRAC Nouvelle-Aquitaine

EUSKAL KULTUR
ERAKUNDEA
INSTITUT CULTUREL
BASQUE

Convention scientifique « Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa » Hitzarmena (2023-2026)

Entre

L'État, représenté par la Direction régionale des affaires culturelles de Nouvelle-Aquitaine, Ministère de la Culture, Madame Maylis Descazeaux

Ci-après désigné « DRAC Nouvelle-Aquitaine »
D'une part,

L'UMR 5319 Passages du CNRS, établissement public à caractère scientifique et culturel, sise à la Maison des Suds, 12 Esplanade des Antilles 33607 Pessac Cedex, représentée par Madame Véronique André-Lamat, pour le compte de l'Institut ARI équipe de ladite UMR (n° de SIRET : 180 089 013 02458 DR 15 CNRS)

Et

L'Institut culturel basque, association à but non lucratif, régie par la loi de 1901, dénommée « Institut culturel basque - Euskal Kultur Erakundea », dont le siège est Château Lota - BP 6 - 64480 Ustaritz, représenté par sa présidente, Madame Katixa Dolharé-Çaldumbide,
Ci-après désigné « ICB »
D'autre part.

Ensemble désigné « les parties ».
Étant préalablement rappelé :
L'Institut culturel basque fut créé en 1990 sous l'impulsion des associations œuvrant dans les domaines de la langue et de la

Partaide hauen artean izenpetua da:

Estatua, Akitania Berriko Kultura Ekintzen Zuzendaritzako Maylis Descazeaux andereak ordezkatzeko duena (Kultura Ministeritza)

Alde batetik,

CNRS-eko Passages laborategia, zientzia, kultura eta profesional arloetako erakunde publikoa, egoitza soziala helbide honetan duena: Maison des Suds, 12 Esplanade des Antilles, 33607 Pessac, Véronique André-Lamat, andereak ordezkatzeko duena, ARI institutuaren izenean,

Eta

Euskal kultur erakundea (EKE), 1901eko legearen arabera elkartea, egoitza helbide honetan duena: Lota jauregia - PK 6 - 64480 Ustaritz, Katixa Dolharé-Çaldumbide Lehendakariak ordezkatzeko duena,

Bestaldetik.

Lehenik haxe oroitarazi behar da:

Euskal kultur erakundea 1990. urtean sortua izan da, euskararen eta euskal kulturaren alde ari diren elkarteek bultzaturik eta erakunde publikoek lagundurik, hala nola Estatua,

culture basques, et grâce à la volonté politique de l'État, du Conseil Régional d'Aquitaine, du Conseil général des Pyrénées-Atlantiques et du Syndicat intercommunal pour le soutien à la culture basque (SISCB), avec pour mission « la promotion, le développement durable et le rayonnement de la culture basque dans leur dimension permanente et évolutive » (article 4 de ses statuts).

L'Institut culturel basque a développé un pôle patrimonial de connaissance et de conservation (programme de collecte orale Eleketa, fiches d'inventaire du patrimoine culturel immatériel) orienté vers l'innovation, l'éducation, et la création.

Il a noué, dans ce parcours, des partenariats scientifiques avec l'Institut ARI de l'UMR *Passages*, portant particulièrement sur l'approche anthropologique du thème patrimoine et création.

L'Institut ARI, créé à Bayonne en 2017, est une équipe interdisciplinaire de sciences humaines et sociales spécialisée dans l'analyse sociale des activités liées à la musique. Il est rattaché à l'UMR 5319 *Passages* du CNRS (sise à Pessac). Les activités scientifiques relevant de l'Ethnopôle basque pilotées par l'Institut ARI, s'adressent principalement à l'UMR *Passages* et aux doctorant.es du laboratoire, notamment celles et ceux inscrit.es en anthropologie (à l'EHESS ou à l'Université de Bordeaux, l'une des tutelles de l'UMR).

Constatant leur communauté d'intérêt scientifique et culturel, les deux organismes ICB et UMR 5319 *Passages* (pour le compte de l'Institut ARI) ont formalisé leur coopération dans un programme soumis à l'attribution du label « Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa » par le Ministère de la Culture.

Il est convenu ce qui suit :

Akitaniako kontseilua, Prinio Atlantikoetako kontseilua, eta Euskal Kulturaren Aldeko Herrien Sindikata, misio honekin:

euskal kulturaren sustapena, garapena eta ospea segurtatzea, bere iraunkortasuna eta aldakortasuna kondutan hartuz (arauen 4. artikulua).

Euskal kultur erakundeak ondareari lotu kontserbazio eta jakitate polo bat garatu du (Eleketa ahozko memoriaren bilketa, kultura ondare immaterialaren inbentario fitxak), berrikuntzari, heziketari eta sorkuntzari itzulia. Ibilbide horretan, partaidetza zientifikoak sortu ditu ARI institutuarekin (*Passages* laborategia), «ondarea eta sorkuntza» gaiaren hurbilketa antropologikoa bereziki landuz.

ARI institutua Baionan sortua 2017an, giza zientzien arteko ikerlari talde bat da, musikari lotu jarduera sozialen analisisan berezitua dena. Lotua da CNRS-eko *Passages* laborategiari (Pessac). ARI-k kudeatzen dituen etnopoloren aktibitate zientifikoak *Passages* laborategiari zuzenduak dira eta honen doktoretzako ikasle, antropologia sailean ari direnei bereziki (EHESS goi mailako eskolan edo Bordaleko Unibertsitatean).

Interes zientifiko eta kultural bera zutela oharturik, EKE-k eta *Passages* laborategiak (ARI institutuaren izenean) beren elkarlana Kultura Ministeritzaren «Ethnopôle basque-Euskal etnopoloa» labelaren baitako programa batean gauzatzen dute.

Hauxe finkatua izan da :

ARTICLE 1 – Objet de la convention

La présente convention a pour objet de préciser les domaines de compétence et de responsabilité reconnus par le ministère de la Culture – direction régionale des Affaires culturelles de la Nouvelle-Aquitaine et Département du Pilotage de la Recherche et de la Politique Scientifique (direction générale des Patrimoines) – aux partenaires associés, UMR 5319 *Passages* (pour le compte de l’Institut ARI) et Institut culturel basque, en sa qualité d’« Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa » pour un programme de recherche et d’action de quatre années (2023-2026).

ARTICLE 2 – Missions de l’Ethnopôle basque – Euskal etnopoloa

L’« Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa » (ICB/ UMR 5319 *Passages* pour le compte de l’Institut ARI) a pour mission de conduire des programmes de recherche et d’action culturelle en faisant participer de manière active et délibérée les habitants du territoire basque.

Les thèmes de recherche de l’Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa » en sciences sociales sont :

- Patrimoine oral et immatériel
- Patrimoine et création artistique
- Langues et sociétés contemporaines
- Droits culturels

ARTICLE 3 – Contribution des partenaires

Le programme de l’« Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa » sera principalement réalisé par la mise en commun de moyens de l’ICB et de l’UMR *Passages* - Institut ARI.

1. ARTIKULUA–Hitzarmenaren helburua

Hitzarmen honen helburua da Kultura Ministeritzak (Kultur Ekintzen Eskualdeko Zuzendaritza eta Ikerketa-Politika Zientifikoaren Gidaritza Departamenduaren bidez) EKeri ta *Passages* laborategiari (ARI institutuarentzat) ezagutzen dizkien gaitasun eta erantzunkizunak zehaztea, «Ethnopôle basque-Euskal etnopoloa» labelaren baitan lau urtez (2023-2026) eramanen duten ikerketa-ekintza programan.

2. ARTIKULUA–« Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa»-ren misioak

«Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa»-ren misioa (EKE/*Passages* laborategia-ARI institutuarentzat) ikerketa eta kultura ekintzak eramatea da, Euskal Herriko biztanleak nahitara eta ahal bezain aktiboki inplikatuz.

Euskal etnopoloren giza zientzietako ikerketa alorrak hauek dira:

- Ahozko ondarea eta ondare immateriala
- Ondarea eta sorkuntza artistikoa
- Hizkuntzak jendarte garaikidean
- Kultura eskubideak.

3. ARTIKULUA–Partaideen ekarpena

«Ethnopôle basque-Euskal etnopoloa»-ren programa osatuko da EKE eta ARI-ren ahalak elkartzuz:

- L'ICB assurera l'ingénierie technique et administrative des actions culturelles et scientifiques menées dans le cadre de l'« Ethnopôle basque – Euskal etnopoloa ». Il s'engagera de manière prioritaire dans les domaines « patrimoine et création artistique » et « patrimoine oral et immatériel ».
- Le ministère de la Culture (DRAC Nouvelle-Aquitaine), participe au financement des activités de l'Institut culturel basque, aux côtés des autres partenaires publics (Région Nouvelle-Aquitaine, Département des Pyrénées-Atlantiques, Communauté d'Agglomération Pays Basque). A ce titre, il soutient les actions inscrites au titre de la labellisation de l'ICB comme « Ethnopôle basque – Euskal etnopoloa ». Outre une subvention annuelle [d'un montant indicatif de 10 000€ en 2021 et en 2022], allouée sur projets (voir *infra* art. 5), le Département du Pilotage de la Recherche et de la Politique Scientifique peut, par ailleurs, accompagner l'« Ethnopôle basque – Euskal etnopoloa » dans la co-construction de manifestations à vocation scientifique et didactique (séminaire, formation), selon les besoins identifiés par l'une ou l'autre des parties.
- L'UMR *Passages* - Institut ARI inclura les recherches menées dans le cadre de l'« Ethnopôle basque – Euskal etnopoloa » dans ses activités scientifiques. En outre, il encouragera les chercheurs de l'UMR *Passages* à s'associer à des initiatives d'artistes, pour en analyser les enjeux sociaux de ses actions publiques. Cette recherche pourra s'étendre à toute analyse participative d'initiatives liées à des programmes de valorisation culturelle, de diffusion publique et de médiation. L'Institut ARI
- EKEk etnopoloren karietara eramanen diren ekintza kultural eta zientifikoen ingeniarietza teknikoa eta administratiboa segurtatuko du. Lehentasuna emanen die «ondarea eta sorkuntza» eta «ahozko ondarea eta ondare immateriala» alorrei.
- Kultura Ministeritzak Euskal kultur erakundearen diruztatzean parte hartzen du beste partaide publikoekin (Akitania Berriko Eskualdea, Pirinio Atlantikoetako Departamendua, Euskal Hirigune Elkargoa). Ondorioz, Euskal etnopoloa labelaren baitako ekintzak sostengatzen ditu. Urtero eman diru laguntzaz aparte (10000€koa 2021an eta 2022an) eta beharren arabera, Ikerketa eta Politika Zientifikoaren Gidaritza Departamenduak, zientzia eta didaktika helburu duten ekintzak ko-antola dezazke euskal etnopolorekin.
- ARI institutuak etnopoloren karietara eramanen dituen ikerketak bere jarduera zientifikoetan sartuko ditu. Bestalde, *Passages* laborategiko zientzialariak sustatuko ditu artista batzuen ekimenekin bat egiten, hauen gaur egungo erronken aztertzeko. Analisia parte hartzaile hau kultura balorizazio, hedapen publiko edo bitartekaritza ekimen guzietara hedatzen ahalko da. Bestalde, ARI institutoak ikasleen inplikazioa ere sustatuko du: ikasle gazteak aterbe lezazke, hauen ikerketak euskal etnopoloren gaietan sartuz geroz.

Elkarlan zientifikoa beste alor batzuetara zabaltzen ahalko da, Ikerketaren eta Politika Zientifikoaren Gidaritza Departamendurekin, *Passages* laborategiko zuzendaritzarekin

pourra être l'une des affectations possibles d'étudiant.es ou de jeunes chercheur.euses dont les recherches seraient en lien avec les thèmes pris en charge par l'Ethnopôle.

La collaboration scientifique pourra s'élargir à d'autres domaines, en accord avec le Département du Pilotage de la Recherche et de la Politique Scientifique et la Direction de l'UMR *Passages*.

Elle s'exprimera notamment dans le cadrage et la contribution aux colloques.

ARTICLE 4 – Conseil scientifique

L'« Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa » (ICB/UMR 5319 *Passages* pour le compte de l'Institut ARI) dispose d'un conseil scientifique. Il se réunira une fois par an.

Ce conseil est composé par :

- Le directeur de l'Institut culturel basque ;
- Un représentant de la DRAC Nouvelle-Aquitaine ;
- Un représentant de l'UMR *Passages* ;
- Les autres membres du comité de pilotage ;
- Un représentant du Département du Pilotage de la Recherche et de la Politique Scientifique;
- Des représentants des secteurs artistiques concernés par les programmes patrimoine/création ;
- Des personnalités scientifiques

ARTICLE 5 – Obligations des parties

Chaque année, l'« Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa » produit un rapport d'activités.

Le bilan financier apparaît dans la comptabilité analytique portée par l'ICB. Il est remis au Département du Pilotage de la Recherche et de la

adostu ondoren.

Bereziki, elkarlan horrek kolokioen kuadroak finkatzeko eta ekarpenak egiteko balioko du.

4. ARTIKULUA–Batzorde zientifikoa

«Ethnopôle basque – Euskal etnopoloa» (EKE/*Passages* laborategia- ARI institutuarentzat) batzorde zientifiko batean oinarritzen da. Urtean behin bilduko da.

Batzorde hau honela osatzen da:

- Euskal kultur erakundearen zuzendaria;
- Akitania Berriko Kultur Ekintzen Zuzendaritzaren ordezkaria
- *Passages* laborategiko ordezkaria;
- Batzorde eragileko gainerateko kideak;
- Ikerketaren eta Politika Zientifikoaren Gidaritza Departamenduaren ordezkaria;
- «Ondarea eta sorkuntza» programekin zerikusia duten alor artistikoetako ordezkariak;
- Pertsonalitate zientifikoak.

5. ARTIKULUA – Aldeen betebeharrak

Urtero, «Ethnopôle basque - Euskal etnopoloa»- k ekintzen bilduma bat osatuko du.

Kontuen bilduma EKEren kontabilitate analitikoan agertzen da. Ikerketaren eta Politika Zientifikoaren Gidaritza Departamenduari aurkezten zaio, emaitza nagusien eta perspektiben aipatzeko.

Laugarren urtearen ondotik, bilduma zehatz bat aurkeztua izanen zaie batzorde zientifikoari eta hitzarmen honen izenpetzaileei.

Politique Scientifique pour exprimer ses principaux résultats et ses perspectives.

À la fin de la quatrième année, un bilan détaillé sera soumis à chacun des membres du comité scientifique et aux signataires de la présente convention, en vue de son renouvellement (voir *infra* art. 7).

Le programme prévisionnel de l'année est élaboré en commun par l'Institut Culturel Basque et l'Institut ARI et porté à la connaissance des instances administratives des deux partenaires (ICB et UMR *Passages*), ainsi qu'au ministère de la Culture (Département du Pilotage de la Recherche et de la Politique Scientifique et DRAC Nouvelle-Aquitaine) à la fin de l'année universitaire précédente.

ARTICLE 6 – Domiciliation des versements

Les versements sont effectués sur le compte suivant : FR76 1333 5000 4008 0182 2834 689

ARTICLE 7 – Durée

La présente convention prend effet à la date de la signature et est établie pour quatre ans. Au terme de la quatrième année, elle fera l'objet d'une évaluation et éventuellement d'une nouvelle formulation, préalable à sa reconduction.

ARTICLE 8 – Résiliation

En cas de non-respect, par l'une ou l'autre des parties, des engagements respectifs inscrits dans la présente convention, celle-ci peut être résiliée de plein droit par l'une ou l'autre des parties à l'expiration d'un délai de trois mois, suivant l'envoi d'une lettre recommandée avec accusé de réception et demeurée sans réponse de la part de la partie fautive.

Ondoko urterako aurreikusitako programa EKE eta ARI-k idatziko dute eta bi partaideen instantzia administratiboei ezagutaraziko (EKE eta CNRS-eko *Passages* laborategia), bai eta Kultura Ministeritzari (Ikerketa-Politika Zientifikoaren Gidaritza Departamendua eta Akitania Berriko Kultura Ekintzen Zuzendaritza), hau aitzineko urte unibertsitarioa bukatu bezain laster.

6. ARTIKULUA–Ordainketen helbideratzea

Ordainketak ondoko kontuan egiten dira:
FR76 1333 5000 4008 0182 2834 689

7. ARTIKULUA–Iraupena

Hitzarmen hau izenpetze egunean indarrean sartzen da, lau urteko iraupen batentzat. Laugarren urtearen bukaeran, horren balantzea eginen da eta beharrez berriz idatzia izanen da berriro izenpetua izan aitzin.

8. ARTIKULUA–Baliogabetza

Alde batek edo besteak hitzarmen honetako engaiamenduak ez baldin baditu errespetatzen, bietarik batek eskubide osoz baliogabetzen ahal du eskuratze agiridun artamendatu gutun bat igorri eta hiru hilabeteko epe baten ondotik, baldin eta alde hobendunak ez baldin badio gutunari erantzunik ematen.

ARTICLE 9 – Modifications

Les dispositions contenues dans la présente convention peuvent être modifiées par voie d’avenant d’un commun accord entre les parties.

ARTICLE 10 – Différend

Tout différend relatif à l’exécution de la présente convention sera soumis au Tribunal administratif compétent après épuisement des voies de conciliation.

9. ARTIKULUA–Aldaketak

Hitzarmen honetako xehetasunak aldatuak izan daitezke aldeen artean adostu gehigarri baten bidez.

10. ARTIKULUA – Desadostasuna

Hitzarmen honen aplikatzeari buruzko desadostasun oro Auzitegi administratiboaren esku jarriko da, konponbide guziak agortu ondoren.

La présente convention est établie en trois exemplaires originaux.
Hitzarmen hau jatorrizko hiru aletan egina da.

Ustaritz, le 16 mars 2023

Maylis DESCAZEAUX
Directrice régionale des
Affaires culturelles de la
Nouvelle- Aquitaine

Katixa DOLHARE- ÇALDUMBIDE
Présidente de l’Institut culturel
basque-Euskal kultur erakundea

Véronique ANDRE-LAMAT
UMR *Passages*

	PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
 1 	Ikus-entzunezko bilketa eta ahozko lekukotasunen tratamendu artxibistikoa	Hamabost lekukotasunen bilketa urtean. Lehenetsuna gai zehatz batzuei eta oraindik ikertu gabeko lurraldeei eman. Bilketa parte hartzailea hobesten duen desmartxa esperimental bat martxan ezarri, lurralde bateko biztanleen inplikazioa ahalbideratuko duena bilketaren urrats batzuetan edo guzietan (lekukoen eta gaien hautaketa, kontaktuen hartzea, galdeketa prestaketa, filmaketa). Bildutako lekukotasunen sailkatze artxibistikoa egin (bilaketa tresnak), muntaketaren eta dokumentu-deskribapenaren ondotik. ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> Bilketaren metodologia berrikusi, ahalik eta jende gehien prozesuan inplika dadin. Bilketa egitasmoaren iraunkortasuna eta biztanleek proiektua beregana dezaten segurtatu.	60 urte baino gehiagoko jendea (bildutako lekukotasunentzat) Publiko guziak (EKEk bilketa parte hartzailea abiaraziko duen lurraldean).	Pirinio Atlantikoetako Departamendua (Baionako Artxibotegia) Aldudarrak Bideo Interes Kolektiboko Kooperatiba
 2 	Publikoak ahozko bilketari formatu (2023-2024)	Formakuntza alor hauetan: bilketaren problematika eta helburuak finkatu, lekukoen zerrenda bat osatu, galdeketa bat prestatu, lekukoarekin harremanetan sartu, lekukotasuna bildu, alde tekniko eta juridikoak, lekukotasunaren ondokoak. ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> Etnologo "bokazio" batzuk sortu, bizi diren lurraldean bilketak egin ditzaten.	Interesatua den publikoa eta EKEk bilketa parte hartzaile bat abiaraziko duen lurraldeko/lurraldeeta ko publikoa.	Aldudarrak Bideo Interes Kolektiboko Kooperatiba Herriko Etxeak

	PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
 3 	"Etnologogaiak" modulu pedagogikoa sortu (2023-2024)	1- Behaketa parte hartzailean eta errandakoen errespetuan oinarritu ikerketa etnografikoaren metodoari sentsibilizatu. 2- Departamenduko Artxibotegiaren bisita egin, ikus-entzunezkoaren kontserbazioa zer den ulertu eta artxibozainaren eginkizunaren ezagutu, grabaketa zati batzuetan oinarritu tailerrei esker. 3- Ikasleen lanaren emaitza zabaldu. ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> Jendarte zientziak ikasgeletan sarrarazi. Balore batzuk garatu, hala nola entzutea eta ez epaitzea.	Ikasleak (kolegioak, lizeoak)	Pirinio Atlantikoetako Departamendua (Baionako Artxibotegia)
 4 	Ipar Euskal Herriko artxibo zaharrak babesteko programaren segipena	Artxibo soinudun numerizatuen dokumentu-tratamendua: Mattin Larçabal (2023) eta beste. ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> Oraindik ezezagunegiak diren artxibo soinudun pribatu batzuk errazago publiko zabalaren esku ezarri.	Ikertzaileak Publiko zabala	Pirinio Atlantikoetako Departamendua (Baionako Artxibotegia)
 5 	Euskal ahozko memoriari zuzendu ikus-entzunezko eta soinu kontsultagune baten kudeaketa	Ikus-entzunezko artxibo batzuen kopia numerikoak <i>in situ</i> kontsultatzeko aukera eskaini, Uztaritzeko Euskal kultur erakundearen egoitzan. ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> Ondare immaterialaren inguruko ikus-entzunezko eta soinu artxiboen eskuragarritasuna erraztu.	Ikertzaileak Kultura eta ondare arartekotasunean ari direnak. Publiko zabala	Fondo publiko eta pribatuen jabeak

2 ONDAREA ETA SORKUNTZA

|
6
|

PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
"Euskal Herria 1950-2020: jendartearen bilakaera eta bakoitzaren ibilbideak" ikerketa programa I. atala : "Kultur adierazpen transgresiboak espazio publikoan"	<i>Eleketa</i> fondoan (21AV datubasea) eta tokian-tokiko ikerketa batzuetan oinarritzen den programa. Kabalkadaren azterketa, bereziki esanguratsuak diren bi elementuren bitartez : - antzerkiaren alde satirikoa (hizkeraren itxura dramatikoa, transgresio elementuak, eragin kolektiboa, soziala eta kulturala) - horrelako ekitaldi baten dimentsio soziala (ikusgarriaren antolaketa eta obratzea bere gain hartzen duen komunitate baten inplikazio kolektiboa) eta erronka kolektiboak Sartze bikoitza eskaini : soziologikoa eta literarioa (azken hogeita hamar urteetan eskaini ikusgarri horiei buruzko dokumentazioa). Hastapen batean, Jon Casenavek (UBM) eta Xabier Itçainak (CNRS) osatuko dute ikerketa taldea. ➡ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> <i>Bilakaera garrantzitsuak gertatu diren garai bat hartu (1950-2020) eta fenomeno soziologiko eta kultural aipagarri bat ikertu, norberaren ibilbideak kondutan hartuz, tradizio komunitarioa biziki markatua duen jendarte batean. Emantzipazio eredu berrien eta taldearen indarraren arteko tentsioa aztertuko da.</i>	Ikertzaileak	Bordeaux Montaigne Unibertsitatea (UBM) CNRS Etnopoloaren partaideak

PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
"Museoa Urtu" proiektuaren segipena (2023-2024)	"Soineko Paisaiak" (2023) erakusketaren ezarpena. Euskal Museoak eta Gordailuak (Gipuzkoako ondare bildumen zentroa) utzitako objektu batzuen urtzea joare berri batzuen egiteko (2023). Joaren ezartzea, grabaketen egiten segitzea (2023). "Museoa Urtu" (2023) erakusketaren osatzea eta ibilaraztea (2024). ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> 1- <i>Museo baten eginkizuna galdezkatu: iraganeko objektu batzuen erakustea gaur eta beren kontserbatzea geroari begira.</i> <i>Zer objektu atxiki eta zenbat denboraz?</i> <i>Sailkatuak eta ezin hunkiak diren objektuek irauten ahal ote dute desmaterializazio garai honetan?</i> <i>Museo bat estatikoa egoten ahal ote da beti aldatzen ari den gaurko munduan?</i> 2-<i>Kontserbazioari buruzko eztabaida zabaltu gaur egun euskal kultura osatzen duten ezaugarri guzietara.</i>	Publiko zabala Ikasleak Ikertzaileak	Baionako Euskal Museoa <i>Gordailua</i> - Gipuzkoako ondare bildumen zentroa Xiberoko Sindikata UMR Passages laborategia

PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
Ekitaldi zientifiko batzuen antolaketa	1- 2023ko martxoaren 16an - "Thomas Lacoste, zinegile baten behakoa euskal gatazkari buruz" Thomas Lacoste film-egilearekin. - La paix maintenant - Une exigence populaire (23min, 2017) - Pays basque & liberté (52min, 2020) - L'hypothèse démocratique - Une histoire basque (140min, 2022) Film egilearen mintzaldia : "Gordetutakoa filmatu. Euskal Herriko gatazkaren bilakaerari buruzko zine-tetralogia." 2- 2023ko apirilaren 20an - "Joseba Sarrionaindia/Ruper Ordorika : Hitzak eta doinuak" 3- 2023ko ekainaren 22 etan 23an - Amankomunei buruzko kolokioa 4- 2024 - "Euskal antzerkia eta transgresioa" mintzaldia 5- 2025 - "Tradizioa-sorkuntza eta kultura eskubideak" ➡ Igurikatutako ondorioak: <i>Kanpoko begirada osagarriak ekarri (esperientzia artistikoak, ikerketa zientifikoak) espresio kolektiboaren berritzearen problematika aberasteko.</i>	Publiko zabala	Baionako Mediateka Eusko Ikaskuntza Baionako Euskal Museoa Haritschelhar katedra Euskal Herriko Goi Mailako Arte Eskola

3 HIZKUNTZAK ETA JENDARTEAK

|
9
|

PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
"Euskal Herria 1950-2020: jendartearen bilakaera eta bederazkako ibilbideak" ikerketa programa II. atala: "Euskara, eremu publikotik espazio intimora"	<i>Eleketa</i> fondoan (datubase guzietako euskarari buruzko sekuentziak) eta tokian-tokiko ikerketan oinarritzen den programa. Jendeek beren hizkuntzarekin duten harremanaren azterketa, espazio publikoko erabilpenetik eremu pribatuko erabilpeneraino, espazio intimokoa eta kontzientzia pertsonalekoa ahanzi gabe. Hizkuntzalaritzaren, soziolinguistikaren eta soziologiaren kontzeptuak eta metodoak erabiliko dira, bai eta ere psikologiatik hartutako elementuak. Hastapen batean Giovanni Agrestik (UBM), Jon Casenavek (UBM), Xabier Itçainak (CNRS) eta Argia Olçomendyk (UBM) osatuko dute ikerketa taldea. ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> <i>Bilakaera garrantzitsuak ezagutu dituen garai bat hartu (1950-2020) eta ikertu nola euskararekiko harremanaren bitartez, hizkuntza eta kultur emantzipazio eredu berriak sortu diren, "komunitatea" mantentzeko borondateari uko egin gabe.</i>	Ikertzaileak	Bordeaux-Montaigne Unibertsitatea CNRS Etnopoloaren partaideak

PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
Ekitaldi zientifiko batzuen antolaketa	Mintzaldiak: 1- 2023ko azaroaren 16a - <i>"Emazte ahotsak euskal literatura garaikidean"</i>, Marijo Olaziregi 2- 2024 - <i>"Kontakizun autobiografikoa euskal literaturan"</i>, Jon Casenave 3- 2025 - <i>"Emazteen isiltasun behartua, erresistentzia elementu bat"</i> 4- 2026 - <i>"Muga, toponimia eta mendiaren pertzepzioa"</i>, Elena Casiriain 5- Kolokioa "Hizkuntza eta jendarteak" ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> <i>Euskal Herrian ikus daitezkeen "transgresio" sozial eta emantzipazio elementuak, beste leku batzuetan egindako esperimendazio eta ikerketa zientifikoekin harremanetan jarri.</i>	Publiko zabala	Bordeaux-Montaigne Unibertsitatea IKER Baionako Mediateka Baionako Euskal Museoa Eusko Ikaskuntza Euskal Herriko Garapen Kontseilua

4 KULTURA ESKUBIDEAK

	PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
 11 	Kulturaren irudikapenak behatu testuinguru ezberdinetan	Instituzioak eta elkarteak galdezkatu, kultura jarduerak ulertzeko duten moldeaz, haien dispositiboak eta laguntza baldintzatzen dituzten kulturaren irudikapenak sesitzeko. ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> NBEk, Unescok edo Friburgoko Adierazpenak ematen dituzten kulturaren definizioekin batera, erakundeek eta elkarteek kultura esparruko praktikak nola sailkatzen dituzten ulertu. Dirulaguntza eta arautze mailako ondorioak ulertu.	Elkarteetako kideak Instituzioetako teknikariak Kulturaren profesionalak Instituzio edota elkarteekin harremanetan diren pertsona guziak	EHESS Pirinio Atlantikoetako Departamendua Euskal Hirigune Elkargoa Herriko Etxeak DRAC Elkarteak
 12 	Pertsonen kanpo eta barne gaitasunak kultura bizian parte hartzeko duten eskubidean: baldintzen eta baliabide erabilgarrien azterketa	Artista amatur eta profesionalen ibilbideen kontakizunak bildu, ibilbideen aniztasuna ulertu. Euskal kultur erakundeak 2021ean abiatu <i>Elkartuz</i> desmartxako tematiketako bat aztertu. Karia hortara, ekintza-ikerketa desmartxa bat plantan ezartzen ahalko da. ➔ <i>Igurikatutako ondorioak:</i> Kultura bizian parte hartzen duten pertsonen ibilbideetako gaur egungo oztopoak eta pizgarriak ulertu. Oztopoak pizgarri bilakarazi.	Artista profesionalak Artista amaturrak Kultura bizian parte hartzen duten edo bizi horretan parte hartu nahi duten pertsona guziak	EHESS Kultura eragileak Kultura lekuetara hurbiltzen ahal ez den jendea Elkarteak eta instituzioak

	PENTSATUTAKO EKINTZA NAGUSIAK	DESKRIBAPENA	LEHENETSITAKO PUBLIKOAK	BEGIZTATUTAKO PARTAIDEAK
 13 	Kultura eskubideen deklinazioa egoeren arabera: Euskal Herri mailan indarrean dauden legedi ezberdinen konparaketa eta ondorioak bai konpainietan, bai eta haien sorkuntza eta hedapen proiektuetan	Euskal kultur erakundeko <i>Bitartekaritza eta kultura proiektuak</i> zerbitzuarekin lankidetzan, sorkuntza proiektuei dagozkien eskubideen azterketa, eta bereziki, egile eskubideei eta kultura proiektuen mugaz gaindiko zirkulaziorako oztopo juridikoei dagozkienak. ➔ Igurikatutako ondorioak: <i>Euskal Herri osoan proiektuen zirkulazioa erraztuko duten eskubideen gidak plantan ezartzea.</i> <i>Kultura eskubideak mugaz gaindiko proiektuak errazten dituzten pizgarri gisa behatzea.</i>	Artista profesionalak Artista amaturrak	EHESS EKKI (Euskal Kulturgileen Kidegoa)
 14 	Kultura eskubideei buruzko ikerketaren hedatzea eta baloratzea	Urtero mintzaldi bat (2023an salbu) eta 2025ean kolokio bat antolatzea. 1- 2024 - "Etika eta zuzenbidea", Rainer Maria Kiesow 2 - 2025 - "Kultura eskubideak politika publikoetan" 3- 2025 - "Tradizioa-sorkuntza eta kultura eskubideak" 4 - 2026 - "Ahalmenak eta justizia soziala" ➔ Igurikatutako ondorioak: <i>Zientzia bitartekaritzako lana, kultura eskubideek eta ikerketarako eskubideek planteatzen dituzten gaien inguruko sentsibilizazioa.</i>	Ikertzaileak Politikariak eta kultura teknikariak Interesatua den jendea	EHESS Etnopoloaren partaideak